

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КРУГЛИЙ СТІЛ

**«Голодомор як форма
геноциду українського народу»**

16 червня 2023 р.

м.Одеса

Рекомендовано до друку
кафедрою державно-правових дисциплін
інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 10 від 14 червня 2023 року)

***Відповідальний за випуск Скриль С.А., завідувач кафедри
державно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент***

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ :

Швець Д.В., ректор ОДУВС, д.ю.н., доцент, полковник поліції;

Корнієнко М.В., проректор ОДУВС, д.ю.н., професор, полковник поліції;

Бабенко А.М., директор інституту права та безпеки ОДУВС, д.ю.н., професор;

Скриль С.А., завідувач кафедри державно-правових дисциплін ОДУВС, к.ю.н., доцент;

Домброван Н.В., начальник відділу організації наукової роботи ОДУВС, к.ю.н.;

Балтаджи П.М., професор кафедри державно-правових дисциплін ОДУВС, к.ю.н., доцент.;

Суханова Д.С., доцент кафедри державно-правових дисциплін ОДУВС, к.ю.н., доцент;

Шаповалова І.О., доцент кафедри державно-правових дисциплін ОДУВС, к.ю.н., с.н.с.;

Борисова О.О., доцент кафедри державно-правових дисциплін ОДУВС, к.ю.н.

A437 Збірник містить матеріали доповідей Круглого столу «Голодомор як форма геноциду українського народу» м. Одеса, 16 червня 2023 р.

Збірник може бути використаний перемінним складом юридичних закладів освіти, науковцями, практичними працівниками.

© ОДУВС, 2023

ПЕРЕДМОВА

Ми є свідками того, як стрімко змінюється світ, як руйнуються традиційні уявлення про міжнародну безпеку та форми взаємодії держав. Міжнародне право, традиційні механізми і інститути формування та захисту безпекового середовища, несилкові засоби регулювання міжнародних відносин втрачають ефективність, а сила розуміється як реальний засіб забезпечення миру та безпеки.

Для розуміння процесів, що відбуваються в Україні та Європі, необхідно поглинутись в історичне минуле, проаналізувати закономірності російської «нелюбові» до українців. Голодомор як форма геноциду українського народу – це трагічна сторінка нашої історії.

Адекватна переоцінка зовнішньополітичного та безпекового оточення країни, власних ресурсів та можливостей для досягнення поставлених цілей, військової загрози є викликом і водночас необхідною умовою визначення політики держави.

Важлива роль у формулюванні нових ідей щодо ефективної зовнішньої та безпекової політики України відводиться науковій спільноті. Формат широких наукових дискусій сприятиме підвищенню якості рішень, що матимуть доленосне значення для майбутнього держави. Стратегічне планування майбутнього держави має бути предметом постійної уваги з боку суспільства, експертного середовища, що потребуватиме значних ресурсів на державному та недержавному рівнях.

Досвід тривалих місяців війни довів, що Україна не може дозволити собі інерційну, неякісну, безініціативну політику.

Сподіваюсь, що комплексні підходи до розгляду актуальних питань під час засідання круглого столу дадуть позитивні результати в оптимізації роботи правоохоронних органів та інших суб'єктів, діяльність яких спрямована на захист прав та свобод громадян!

ректор Одеського державного
університету внутрішніх справ,
полковник поліції
д.ю.н., доцент

Швець Д.В.

**БІЛЬШОВИЦЬКИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ В УКРАЇНІ:
УДАР ПО ЦЕРКВІ ГОЛОДОМ І РЕПРЕСІЯМИ
(1920-роки)**

*Михайлуца Микола Іванович, в.о.директора
навчально-наукового морського
гуманітарного інституту Одеського
національного морського університету,
д.і.н., професор*

Експериментаторські процеси, що здійснювали більшовики над народом у перші п'ять пореволюційних років не тільки в Україні, а й на Одещині, мали жакливі демографічні наслідки, які проявилися у недоїданні, голоді, що спричинило зростання смертності, зокрема й серед дітей. Однак, голод 20-х років минулого століття виявився вирішальним в стосунках комуністичної держави і церковних інституцій, які в українських регіонах почали виникати в умовах «роздержавлення» імперської РПЦ і широкої українізації релігійного життя в умовах Української революції. Однак більшовики українські діяли за московським сценарієм, а саме: «боротьбу з релігією поставити науковіше», «розпочати кампанію після серйозної підготовки»[1, с. 45]. Перший етап тотального наступу на релігійне життя і церковні громади в Україні було здійснено у притаманній більшовикам цинічній і підступній формі. Прелюдією став голод 1921–1922 років. 23 січня 1922 року Політбюро ЦК КП(б)У (у складі Г. Петровського, Х. Раковського, А. Іванова, О. Лебідь та членів ЦК М. Скрипника і О. Владимірова) розглянуло питання про збір золота і срібла з церков на користь голодуючих. Місцевим органам директивно дозволялося не протидіяти селянам для задоволення місцевих насінних і продовольчих потреб шляхом вилучення золота й срібла у церков. А губками зобов'язувалися широко оповіщати в пресі про хід таких акцій[2, с. 47]. У березні того ж року, політбюро більшовиків вкотре повернулося до питання вилучення золота і срібла на користь голодуючих, «використовуючи кон'юнктуру, що сталася в зв'язку з боротьбою між автокефалістами і екзархістами». Задля активізації вилучення цінностей до середини квітня 1922 р. відбулося ще три засідання ЦК КП(б)У, які розглядали питання прискорення процесу вилучення церковних цінностей, в результаті чого відповідний циркуляр за № 1961 ЦК РКП(б) був надісланий в глибинку республіки. Ще більше розв'язало руки каральному органу – Державному політичному управлінню (ДПУ) рішення Політбюро ЦК КП(б)У від 14 квітня 1922 р. про утворення комісії, яка наділялася усіма повноваженнями і правами, аж до адміністративного арешту і передачі під суд за невиконання її розпоряджень і за «бездіяльність».

На весну 1922 р. голодна ситуація в хлібних регіонах різко погіршувалася. В офіційно визнаних голодуючими п'яти українських губерніях вже недоїдало 36% населення, близько 3,5 млн. осіб. Серед

південних губерній найбільше страждало населення у Миколаївській та Одеській – понад половини населення. Як припускають автори «Енциклопедії українознавства», в Україні внаслідок голоду початку 20-х рр. XX ст. померло понад 500 тис. осіб [3, с. 406], хоча останні дослідження називають різні цифри від 235 тис. до півмільйона [4], однак точну цифру, на жаль, встановити не є можливим. На початку 1923 р. в межах міста Одеси і в Одеському повіті голодувало 99 тис. 815 осіб, з них – 44 тис. 783 становили діти (переважно безпритульні діти – 4 тис.). Більшовицька влада, (намагаючись вийти зі складної ситуації, яку ж сама й створила), відкрила лише 121 їдальню[5, арк. 36]. Та й то, гіпотетично кожна їдальня мала забезпечити хоча б разове харчування в середньому для 825 осіб(!), що, на нашу думку, було нереальним перебільшенням.

Українські науковці (зокрема, В. Пашенко, В. Алексєєва, А. Киридон, О. Тригуб та інші), правомірно стверджують, що державно-партійне керівництво не бачило у вилученні церковних коштовностей панацеї від голоду та покращення долі людей. Навпаки, були випадки, коли під час вилучення коштовностей місцеве населення та приходські душпастирі пропонували воєвничим бежбожникам обміняти церковні речі на хліб. Про це знаходимо повідомлення у листі ЦК КП(б)У губернським комітетам від 4 квітня 1922 р.[6, с. 44]. Справжньою ж метою більшовиків було завдання удару по політичним противникам – у першу чергу по Церкві як духовній інституції, по духовенству та віруючим громадянам.

Розуміючи наслідки насильницького вилучення церковного майна, центральна влада дещо зволікала з мотивацією й обґрунтуванням законодавства. І хоча Всеросійський ЦВК видав декрети «Про цінності, що знаходяться в церквах і монастирях» від 27 грудня 1921 р. і «Про порядок вилучення церковних цінностей, які знаходяться в користуванні віруючих» від 23 листопада 1922 р. спершу процес затримувався. А після 8 березня 1922 р., коли вийшла постанова «Про передачу церковних цінностей у фонд допомоги голодуючим» активізувалися заходи та утворювалися комісії з вилучення церковних речей, платини, золота, срібла коштовного каміння, слонової кістки тощо – того, що «істотно не зачепить інтереси культу».

В економічному плані декрет про вилучення церковних цінностей не дав бажаного результату, оскільки, з відомих причин, не вдалося запобігти голодові та полегшити страждання людей. За даними В. Пашенка, на квітень 1923 р. в країні було вилучено: золота – 26 пудів 8 фунтів 36 золотників; срібла – 24565 пудів 9 фунтів 51 золотник; золотої монети – 6185 крб., срібної монети – 229 пудів 34 фунти 66 золотників; діамантів та іншого коштовного каміння – 1 пуд 34 фунти 18 золотників тощо [6, с. 50]. У масштабах Одеси і Одеського повіту вилучення церковного майна було майже завершено у травні 1922 р. У «Повітовому інформаційному бюлетені» №7 за 17 травня 1922 р. начальником ГубЧК тов. Дукельським до вищих державних органів повідомлялося наступне: «Настрій населення і духовництва – задовільний. На 21 травня вилучення буде завершено у 13

волостях Одеського повіту. Реальні підсумки вилучення становлять – 14 пудів 4 фунта 68 золотників срібла і 17,5 золотників золота»[7, с. 67].

У політичному ж плані ініціатори кампанії зробили все можливе, щоб розпочати шалений репресивний наступ на саме духовенство. Судові процеси проти священників мали виключно репресивний характер, про що йдеться в нашій монографії, присвяченій процесам сталінського одержавлення православної церкви на Одещині [7]. Як правило, арештованим священникам інкримінували «контрреволюційну діяльність», «спротив органам влади під час вилучення чи приховування церковних цінностей», «агітацію проти вилучення цінностей» тощо. Так, на Одещині в 20-х рр. було репресовано 37 осіб, з них безпосередньо священнослужителів – 28, решта – монахів, церковних старост та інших [8, с. 677]. Упродовж 1922-1923 рр. були притягнуті до кримінальної відповідальності клірики: о. Філіп Гірманов – «... за спротив вилученню цінностей у 1922 р.»; о. Стефан Лобачевський, священник Успенської церкви в Одесі, якого у тому ж році було засуджено на 6 місяців ув'язнення; отця Ігнатія Бриля було засуджено у 1923 р. за служіння молебна й агітацію в селі Сичавка Одеської області, однак губернський суд його, на щастя, виправдав; іподиякон Миколай Стефанов, якого три місяці утримували під слідством в одеській в'язниці; настоятель Ботанічної церкви отець Олександр Введенський заарештовувався ДПУ як «чорносотенний пропагандист та контрреволюціонер»; диякон Кайзер Євген піддавався арештам як «противник обновленської церкви» та політики вилучення церковних цінностей; священник Іван Бойко кілька разів підпадав під удар Одеського губернського управління надзвичайної комісії (ОГУНК) як «учасник петлюрівської організації та змовник», а у священника с. Біцилове М. Зеленьова під час розкуркулювання відібрали будинок, майно і змусили жебракувати.

Поряд з кампанією зі звинувачення місцевого духовенства в усіх гріхах, які тільки могли надумати та сфабрикувати слідчі ДПУ, вище політичне керівництво поставило на карту долю екзархату Православної церкви як у центрі, так і в південних єпархіях. Дослідник В. Войналович звертає увагу на те, що спецслужби успадкували саме ленінську установку: чим більшу кількість представників реакційного духовенства вдасться розстріляти, тим краще [9, с. 42]. Навесні 1922 р., зазначає дослідник, вирокі були масштабними й жахливими: 11 – засуджено до розстрілу, 27 – до різних термінів ув'язнення, 14 – виправдано. Серед заарештованих був патріарх Тихон та інші митрополити.

Не забарилися репресивні дії й на теренах України. Спочатку в поле зору ДПУ потрапив екзарх України митрополит Михаїл, якого заарештували в лютому 1923 р., а згодом інші архієреї – архієпископи Вінницький Інокентій, Чернігівський Пахомій, Вінницький і Житомирський Філарет. На півдні республіки у 1923 р. був заарештований за «контрреволюційну діяльність» єпископ Тихон (Русинов). Постановою Особливої наради (ОН) при НКВС СРСР від 21 травня 1926 р. був засуджений до ув'язнення архієпископ Одеський і Херсонський Прокопій (Титов). Згодом, за рішенням того ж позасудового органу від 14 грудня 1931 р., він був засланий у

виправно-трудовий табір (ВТТ) до Казахстану на 3 роки. У липні 1927 р., під час конфіскації церковних цінностей, комісар з церковних справ Сокальський зірвав хрест з архімандрита Геннадія (Ребези) і його відправив до в'язниці, де святого отця піддавали жорстоким тортурам протягом трьох місяців.

Отже, наприкінці 1920-х років майже все духовенство, від архієреїв до сільських пастирів, тією чи іншою мірою, відчуло на собі силовий тиск радянської влади та її каральних органів. Кожен з них розумів усю серйозність свого становища в атеїзованій державі, однак, можливо не до кінця усвідомлюючи наскільки цілеспрямованою була політика більшовиків, які не зупинялися у досягненні поставленої мети.

Список використаних джерел:

1. Ленін В.І. Пропозиції до проекту постанови пленуму ЦК РКП(б) про пункт 13 програми партії. Повн. збір. тв. : в 55 т. Київ : Вид-во політ. літ-ри, 1971. Т. 54. С. 440.
2. Чорна книга України : зб. док., архів. матер., листів, допов., статей, досл., есе / [упор., ред., макетув. та коректура кн. Ф. Зубача; передмова В. Яворівського]. Київ : Просвіта, 1998.
3. Енциклопедія українознавства. Словникова частина / [гол. ред. В. Кубійович] / (Репринт. відтвор. вид. 1955-1984 рр., перевид. в Україні. Львів : «Молоде Життя», 1993. С. 406.
4. Голодомор 1921-1923 рр. Територія Терору. URL: <http://www.territoryterror.org.ua/history/1919-1939/srsr2/> (дата звернення: 05.08.2019).
5. Інформаційні звіти і закриті листи губкому в ЦК КП(б)У і ЦК ВКП(б) про політичний і економічний стан губернії. 23 січня – 4 грудня 1923 р. ДАОО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 584. Арк. 36.
6. Пащенко В.О. Держава і православ'я в Україні: 20-30-ті роки ХХ ст. Київ, 1993.
7. Михайлуца М. Православне життя в Одесі: від революції до сталінського одержавлення (1917-1945). Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 388 с.
8. Одеський мартиролог : дані про репресованих Одеси і Одеської області за роки радянської влади : іст.-мемор. вид. [у 4 т.] / уклад.: Л. В. Ковальчук, Г. О. Разумов. Одеса : ОКФА, 1997–2006. Т. 1. 1997. С. 677.
9. Войналович В.А. Репресивно-каральні заходи радянської влади як засіб утвердження політики державного атеїзму. Реабілітовані історією. Масові репресії на Миколаївщині в 1920-50-ті роки: збірник / авт-упоряд.: В.М. Вашкевич. Київ–Миколаїв : Реабілітовані історією, 2000.

**ГОЛОДОМОР 1932-1933 рр.
ЯК ГЕНОЦИД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ**

*Тарасенко Лідія Борисівна, професор
кафедри теорії та історії держави і права
Одеського державного університету
внутрішніх справ, к.і.н., доцент*

Голодомори закарбовано в історичній пам'яті українського народу як найжахливіші події його історії. Радянська держава створила їх для нашого народу три: у 1921-1923 рр., 1932-1933 рр. та 1946-1947 рр. Усі були неймовірно тяжкими за своїми трагічними наслідками, але, як відомо, другий – найтяжчий.

Дослідники радянської історії 30-х років минулого століття сходяться на тому, що мільйони українського селянства померли не тому, що в роки голоду в СРСР не було досить продуктів харчування, а тому, що все вирощене збіжжя Сталін за допомогою своїх прибічників наказав силоміць забрати з українського села. Це була заздалегідь спланована проти українського селянства акція, що ставила на меті ліквідувати основу української нації (селянство складало близько 80% українського населення) і національного відродження, унеможливити протистояння радянській владі. Сьогодні ми можемо так говорити, оскільки знаємо передісторію Голодомору: знищення більшовиками УНР, створення Української Соціалістичної Радянської Республіки та включення її до Союзу РСР, утвердження до кінця 1920-х років у СРСР тоталітарного комуністичного режиму, який не допускав незгоди з рішеннями більшовицької партії.

Під час Голодомору 1932–1933 років від дій радянського тоталітарного режиму загинули понад 7 млн українців на території тодішньої УРСР, ще 3 млн – за її межами. Серед жертв були майже 1,5 млн дітей віком до 10 років.

Трагедія Голодомору 1932-1933 років в Україні офіційно заперечувалася владою СРСР протягом багатьох десятиріч. Уже в незалежній Україні в 2006 році Верховна Рада України нарешті прийняла Закон Про Голодомор 1932-1933 років в Україні, засудивши таким чином злочинні дії тоталітарного режиму СРСР, спрямовані на організацію Голодомору, наслідком яких стало знищення мільйонів людей, руйнування соціальних основ Українського народу, його вікових традицій, духовної культури і етнічної самобутності. Голодомор визнається актом геноциду Українського народу як наслідок зумисних дій тоталітарного репресивного сталінського режиму, спрямованих на масове знищення частини українського та інших народів колишнього СРСР [1].

У січні 2010 року Київський апеляційний суд розглянув кримінальну справу, порушену й розслідувану СБУ за фактом Голодомору 1932-33 рр. та визнав сімох радянських керівників винуватцями організації геноциду українців. Серед них – генсек ЦК ВКП(б) Сталін, голова Раднаркому СРСР Молотов,

секретарі ЦК ВКП(б) Каганович і Постишев, генсек ЦК Компартії України Косіор, його другий секретар Хатаєвич і голова Раднаркому УРСР Чубар [2].

16 листопада 2022 р. Верховна Рада України звернулася до парламентів держав світу про визнання Голодомору 1932-33 років геноцидом українського народу. У Зверненні вказується, що в 1932-1933 роках мільйони українців померли найстрашнішою із смертей, опір комуністичному режиму було придушено, частину Українського народу асимільовано. Режиму вдалося приховати свій злочин за стіною пропаганди і брехні в межах СРСР та за кордоном.

Однак в Українського народу виявилось достатньо сил для того, щоб відродитися від втрат, болю, нав'язаної історичної амнезії та вибороти свою незалежність [3].

У кінці лютого - на початку березня 2014 року російська федерація як послідовниця радянського імперського шовінізму та терористичних методів у політиці окупувала та здійснила спробу анексувати український Крим, у квітні 2014 року вторглася до Донецької та Луганської областей України.

24 лютого 2022 року російська федерація розпочала нічим не спровоковану та неприкриту збройну агресію проти України та вдалася до геноцидної політики.

Мусимо визнати, що стандартна формула про те, що минулі злочини ніколи не мають повторитися, знову не спрацювала. Ті страшні події повторюються нині в Україні. Методи агресора тоді і нині не так і відрізняються. Як тоді, так і нині росія намагається нав'язати свою волю Україні, а зустрівши опір, вирішила вдатися до грубої, нічим не прикритої сили та злочину геноциду. Розпочавши війну, вона звинуватила в агресії свою жертву. Її метою було і є покарання українців за опір, ліквідація політичної та культурної еліти, асиміляція населення, знищення української національної пам'яті та нав'язування своєї ідентичності. Як тоді, так і нині росія проводить масштабні дезінформаційні та пропагандистські кампанії з метою приховати свої злочини. Як тоді, так і нині росія розраховує на атмосферу байдужості, силу страху та намагається досягнути політичних поступок в обмін на економічну вигоду [3].

Верховна Рада України закликала міжнародні організації та парламенти держав світу відновити історичну справедливість та визнати Голодомор 1932-1933 років в Україні злочином геноциду Українського народу, що повинно стати важливим сигналом усім силам у світі, які можуть вдатися до нових геноцидних дій, та вагомим внеском у справу забезпечення мирного і безпечного майбутнього для прийдешніх поколінь.

На 24 листопада 2022 року 24 країни визнали Голодомор геноцидом українського народу. Уже в 2023 році Голодомор визнали геноцидом парламенти Болгарії, Бельгії та Ісландії, Франції та інших країн.

15 грудня 2022 р. Європарламент визнав штучний голод, свідомо створений радянською владою у 1932-1933 роках, геноцидом українського народу. Оскільки він був «скоєний з наміром знищити групу людей шляхом

зумисного створення життєвих умов, котрі були розраховані на фізичне знищення». У резолюції Європарламенту вказується, що всі обставини створення штучного голоду в Україні у 1932-1933 роках, відповідають ознакам геноциду, зафіксованим у Конвенції ООН щодо запобігання та покарання цього злочину [4].

Голодомор 1932-1933 років спричинив смерть мільйонів українців і «був цинічно спланований і жорстоко реалізований радянським режимом», щоб провадити політику колективізації та придушити прагнення українського народу до національної ідентичності, йдеться у документі. Існують дані, які свідчать, що «радянський режим зумисно конфіскував урожай зерна та закривав кордони», щоб не дати змоги українським селянам «втекти від голодної смерті» [4].

Євродепутати також вказують на те, що дії Росії у нинішній війні проти України: «знищення її енергетичної та сільськогосподарської інфраструктури, блокування експорту українського збіжжя та викрадення мільйонів тон зерна» створюють підґрунтя для повторення масового штучного голоду, особливо для африканських країн, які залежать від поставок українського зерна.

Через те, що радянські злочини не отримали вчасно чіткої правової та моральної оцінки міжнародної спільноти, а також через те, що в Росії відбулася «героїзація тоталітарного радянського режиму», РФ перетворилася сьогодні на «державу-спонсора тероризму та державу, яка застосовує терористичні методи», зазначається у резолюції [4].

Римський Статут як джерело міжнародного кримінального права у ст. 5 визначає види злочинів, що підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду. Це: а) злочин геноциду; б) злочини проти людяності; с) воєнні злочини; d) злочин агресії [5].

Автор терміну «геноцид» та один з ініціаторів визначення геноциду в правових термінах – Рафаель Лемкін – вважав Голодомор геноцидом українського народу. В українському геноциді Лемкін вбачав чотири складові, а саме:

1. нищення української інтелігенції – мозку чи розуму нації;
2. ліквідація Української Православної Автокефальної Церкви – «душі України»;
3. Голодомор українського селянства – зберігача української культури, мови, традиції тощо;
4. заселення України іноетнічними елементами для радикальної зміни складу населення [6].

Стаття 6 Римського Статуту якраз і надає визначення геноциду: «геноцид» означає будь-яке з таких діянь, які вчинено з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:

- а) вбивство членів такої групи;

- b) заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або психічного розладу членом такої групи;
- c) умисне створення для такої групи умов життя, розрахованих на доведення її до повного або часткового фізичного знищення;
- d) впровадження заходів, спрямованих на запобігання дітонародженню всередині такої групи;
- e) насильницька передача дітей цієї групи до іншої групи [5].

Жертвами Голодомору 1932-1933 рр. стали не лише мільйони українських селян, а й українство, українська ідея в цілому. Саме тоді було згорнуто помірну більшовицьку політику «українізації», а на місце померлих від голоду українських селян переселено мешканців інших регіонів СРСР [7]. Радянська Україна була окупованою й колоніально залежною територією, на якій кремлівські вожді будучи прагнули насадити антиукраїнську владу і знищити прагнення українського народу до самостійного державного існування [7].

Сьогодні ці прагнення вилилися в збройну агресію та вторгнення РФ в Україну, бо 100 років не змінили сутності імперських амбіцій кремлівського керівництва, яке не хоче ніяк миритися з незалежністю нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про Голодомор 1932-1933 років в Україні. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 50, ст.504). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/376-16>.

2. Визнано винних у Голодоморі. 14 січня 2010. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine/2010/01/100114_ua_holodomor_or.

3. Про Звернення Верховної Ради України до міжнародних організацій та парламентів держав світу щодо визнання Голодомору 1932-1933 років в Україні геноцидом Українського народу . Постанова Верховної Ради України від 16.11.2022 № 2740-IX (rada.gov.ua) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2740-20#Text>.

4. Власенко В. ЄП: Голодомор в Україні – злочин геноциду. URL: <https://www.dw.com/uk/evroparlament-viznav-golodomor-19321933-rokiv-v-ukraini-genocidom/a-64105761>.

5. Римський статут Міжнародного кримінального суду. Офіційний переклад. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_588.

6. Сербин Р., Грабовський С. Рафаель Лемкін і Голодомор як геноцид українського народу. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1349371.html>.

7. Дорошко М. Голодомори в радянській Україні: організатори та виконавці. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya-potriyna-kosa-smerti>.

ДИНАМІКА ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 РР. В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014 - триває)

*Огородник Аліна Олександрівна, курсант I курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Науковий керівник: Пальшков Костянтин Євгенович, доцент кафедри теорії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ, к.політ. наук, доцент*

Згідно з циклічним підходом до історії, події, які траплялися в минулому мають властивість повторюватися. Це лише один з підходів до історії, й він не може претендувати на істинність. Втім діяльність російських окупаційних військ в Україні після повномасштабного вторгнення підштовхує до проведення паралелей між трагічними подіями сьогодишнього дня з тяжким досвідом українського народу часів Голодомору. Надзвичайно важливо сьогодні не забувати, досліджувати та аналізувати минуле та сучасність, щоб запобігти повторенню жакхливих подій в майбутньому. Голодомор 1932-1933 рр. як і будь-який злочин має свій склад.

Авторка підходить до Голодомору українського народу як злочину проти нації та прагне визначити ставлення до нього людства крізь призму сучасної російсько-української війни.

Жертви Голодомору – населення України та територій компактного проживання українців, яке стало об'єктом геноциду у 1932-1933 рр. Поняття «жертва Голодомору» зафіксоване у Законі України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні». [1, с. 19].

У постанові Апеляційного суду міста Києва від 13 січня 2010 р. зазначено, що об'єктом Голодомору була «частина української національної групи в особі українського селянства». Також суд підтвердив, висновок органу досудового слідста, що «ідеологом, замовником і організатором Голодомору в Україні в період 1932-1933 років , був Сталін» [2, с. 94]. Визначивши організатора та жертв злочину можна розглянути такі політичні причини:

1. Український опір під час суцільної колективізації, що зупроваджувався гаслами про відродження «самостійної держави»;

2. Мета СРСР розвинути економічну сферу за рахунок експлуатації українського селянства;

3. Природа комуністичного тоталітаризму та логіка дій советсько-партійної номенклатури, яка розпочала війну проти українських селян.

4. Ментальність, соціальний лад і господарське становище українського селянства у доколгоспній Україні, яке тяжіло до самоврядних форм управління, прагнули економічної свободи. [3, с. 35-36]

Торкаючись питання притягнення суб'єктів до юридичної відповідальності, ми бачимо, що проблема полягає у дії закону в часі. Так, на момент Голодомору 1932-1933 рр. національне кримінальне законодавство не

ідентифікувало такі діяння як геноцид. Виходячи з цього постали складнощі у наданні правильної кримінально-правової кваліфікації. Оскільки Україна є учасником Конвенції про запобігання злочину геноцид і покарання за нього від 9 грудня 1948 р., згідно з якою держави-учасниці зобов'язані карати осіб, котрі чинили геноцид.

Таким чином, підтверджена законність притягнення до кримінальної відповідальності осіб, котрі вчиняли злочини проти людства, що на момент їх вчинення не були відображені у національному законодавствах [4, с. 134].

Сьогодні статтею 442 Кримінального Кодексу України передбачена відповідальність за такі діяння.

Людство не мовчить про трагедію 1932-1933 рр., проте цього не вистачило для того, щоб попередити скоєння воєнних злочинів росіянами сьогодні. Тоді як українці незалежно від віку, статті та національності вважають подію саме геноцидом, а не просто історичним фактом, уваги європейського та світового співтовариств було недостатньо, щоб попередити жахливі події сьогодення. На підтвердження такої думки свідчить факт визнання Голодомору геноцидом українського народу такими країнами як Словенія, Болгарія, Бельгія, Великобританія та Франція лише після повномасштабного вторгнення російських військ в Україну. Отже, ставлення Всесвіту до Голодомору суттєво змінюється прямо зараз. Сьогодні ж російські окупаційні війська продовжують робити все, аби паралелі між Голодомором 1932-1933 рр. та сьогоднішніми подіями лише міцнішали. Так після масових розправ з цивільним населенням на тимчасово окупованих територіях, стратами полонених в Оленівці, росіяни зруйнували Каховську гідроелектростанцію. З одного боку на величезній території це призведе до екоциду, як масового знищення тваринного та рослинного світу, а з іншого боку знищить тисячі домогосподарств.

Зі свого боку Україна має притягнути до відповідальності винних у цих злочинах, та отримати відшкодування заподіяних збитків.

Список використаних джерел

1. Голодомор-геноцид: термінологія / Марочко В. та ін. Київ, 2019. 63 с.
2. Голодомор 1932-1933 років – геноцид української нації : навч. посіб. / Білий Д. та ін. ; за заг. ред. Стасюк О. Київ, 2021. 336 с.
3. Стасюк О. Нариси про Голодомор. Київ : видавець Мельник М. Ю., 2019. 216 с.
4. Геноцид українців 1932-1933 за матеріалами досудових розслідувань / упоряд.: Петришин О.В., Герасименко М.М., Стасюк О.О.; Нац. акад. прав. наук України та ін. ; Вид. 2-ге, допов. Київ, Харків, 2022. 664 с.

ГЕНОЦИД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

*Петрів Софія, студентка 4 курсу
Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ*

У 1932-1933 роках мільйони українців були вбиті із-за штучного голоду спричиненого радянським урядом Йосипа Сталіна.

За підсумками судової справи за фактом Голодомору встановлено, що кількість людських втрат від Голодомору 1932-1933 років становить 3 мільйони 941 тисяча осіб. Втрати українців у частині ненароджених, що за даними слідства СБУ становлять 6 мільйонів 122 тисячі осіб, судом не встановлювалися. Голодомор великою мірою зруйнував українське село, яке зберігало традиції української родини. Високий шлюбний потенціал українського села був зруйнований і вже ніколи не був відновлений. Це означає, що був зруйнований потенціал дітонародження, що в майбутньому призвело до зменшення кількості населення [1, с.270].

На сьогоднішній день українці теж потерпають від геноциду росії. Повномасштабне вторгнення росії на територію України призводить до масового знищення не лише міст України, а й самої української нації. Окупанти навмисно розстрілюють та знущаються над українським народом, пускають ракети на житлові та пологові будинки, лікарні та місця масового скупчення людей таких як: торгові центри, вокзал тощо.

Країна-агресор насильно депортує мирних жителів в росію, змушує дітей на тимчасово окупованих територіях вивчати програмну освіту російської федерації, знищує усю сільськогосподарську культуру на землях України і цей список можна продовжувати довго ...

Визначення терміну «геноцид» міститься у Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року [2]. Отже, Конвенції визначає геноцид як: будь-які з наступних дій, здійснюваних з наміром повністю або частково знищити національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:

- вбивство членів цієї групи;
- нанесення тяжких тілесних або психічних ушкоджень членам такої групи;
- навмисне створення членам групи життєвих умов, які розраховані на повне або часткове знищення групи;
- дії, розраховані на унеможливлення народження дітей в середовищі групи;
- насильницька передача дітей цієї групи іншій групі.

Головною ознакою того, що росія має намір знищити український народ створюючи геноцид на території нашої країни є систематичне насильство не лише проти українських військових та цивільних чоловіків, а й застосування насильства до українських жінок, дітей та людей похилого віку.

На думку Сидоренка С, діяння збройних сил росії мають масовий характер на тимчасово окупованих територіях України, що виражається у проведенні численних вбивств, позбавлень волі, тортур, згвалтувань, викрадень, знущань над тілами вбитих і закатованих, розстрілів людей, цілих сімей, включаючи й дітей, які пробували евакуюватися з окупованих населених пунктів (особливо дані звірства були вчинені в містах Буча, Ірпінь, Маріуполь, селища міського типу Бородянці, Гостомелі та в інших населених пунктах України, які перебували чи перебувають під окупацією росії). Стають відомі страшні, нелюдські та цинічні факти злочинів збройних сил рф на окупованих територіях, які були звільнені від окупації [3].

росія навмисне знищує українські школи, університети, церкви, музеї, бібліотеки, сплює усі книги пов'язані з історією України та видатними українськими поетами. Тому, особливе значення має бути збереження та розвиток української історичної освіти та подальше формування в української учнівської молоді патріотизму, усвідомлення загальнолюдських цінностей та несприйняття імперської і шовіністичної ідеології [4].

Литва, Латвія, Польща, Канада, Естонія та багато інших країн визнали дії росії на території України геноцидом українського народу.

Отже, за 100 років Україна знову зазнала геноцид українського народу, культури. У 1932-1933 роках Україну та її націю хотіли знищити німецькі війська, а сьогодні російські війська. Як і сто років тому ми все подолаємо і станемо ще більш сильнішою нацією, країною у світі. Ми ніколи не забудемо свою історію.

Список використаних джерел:

1. Рожак Л. Голодомор як геноцид української нації. *Матеріали Міжнародної конференції «Штучні голоди в Україні ХХ століття»*(Київ, 16 травня 2018 року). Київ–Дрогобич: Видавництво «Коло», 2018–368 с.
2. Текст Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього [Архівовано 2014-02-01 у Wayback Machine.], Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155 (дата звернення: 20.03.2023).
3. Сидоренко С. Найбільший злочин росіян. Чому доведення геноциду в Україні здатне змінити світ. Європейська Правда. 2022. URL: eurointegration.com.ua (дата звернення: 20.03.2023).
4. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Історія України. Всесвітня історія. 6-11 класи. Київ. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf>. (дата звернення: 20.03.2023).

ЩОДО ПИТАННЯ ГЕНОЦИДУ ЯК НАЙТЯЖЧОГО ЗЛОЧИНУ ПРОТИ ЛЮДСТВА

*Лукащук Софія Юріївна, студентка
І курсу Інституту права і безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник: Суханова Дар'я
Сергіївна,
доцент кафедри державно-правових
дисциплін
Одеського державного університету
внутрішніх справ. к.ю.н., доцент*

Геноцид - це один з найбільш страшних злочинів, який призводить до масового винищення людей з певних груп на основі їх ознак, таких як національна, етнічна, расова, релігійна та інші.

За останнє століття мільйони людей стали жертвами страшного явища як геноцид. На сьогодні існує значна кількість конвенційних та інших норм міжнародного права, які спрямовані на боротьбу з цим злочином та його запобігання. У 1948 році була прийнята Конвенція ООН «Про попередження злочину геноциду та покарання за нього», яка визначила геноцид як міжнародний злочин та встановила принципи кримінальної відповідальності за його вчинення. Конвенція визначає геноцид як будь-які дії, спрямовані на знищення частини або всієї національної, етнічної, расової або релігійної групи [1].

У ст. 1 Конвенції 1948 р., вказується, що геноцид є злочином, який порушує норми міжнародного права, і що держави-учасниці повинні дотримуватися заходів щодо його запобігання та карати за його скоєння, незалежно від того, чи відбувається він у мирний чи воєнний час [2].

Відповідно до ст. 2 Конвенції 1948 р., під геноцидом розуміють наступні дії: вбивство членів певної групи, фізичне та психологічне насилля, заподіяння серйозних тілесних ушкоджень, голодування, масове депортування, стерилізація тощо [2].

Згідно зі ст. 3 Конвенції 1948 р., покарання передбачається за такі діяння: геноцид; дії змова з метою здійснення геноциду; пряме і публічне підбурювання до здійснення геноциду; замах на здійснення геноциду; співучасть у геноциді [2].

Важливим конвенційним джерелом у сфері боротьби з геноцидом є Римський статут Міжнародного Кримінального Суду (МКС) від 17 липня 1998 р. Згідно зі ст. 5 Римського статуту, яка поширює юрисдикцію МКС на злочин геноциду, це діяння відносять до найсерйозніших злочинів, які викликають стурбованість усього міжнародного співтовариства. Ст. 6 Статуту МКС містить

визначення злочину геноциду і перелік актів геноциду, які практично дослівно повторюють ті, що викладені у ст. 2 Конвенції 1948 р. [3].

Українське законодавство включає кримінальну відповідальність за геноцид, який охоплює не тільки фізичне знищення національних, етнічних, расових та релігійних груп, але й інші форми їхнього зниження до статусу другорядних громадян. Стаття 442 КК України передбачає кримінальну відповідальність за злочин геноциду. [4].

У ст.442 КК України передбачено відповідальність за різні за характером суспільної небезпеки склади злочину, які відрізняються способами вчинення, і суб'єктивною стороною. За вчинення злочину геноциду передбачена кримінальна відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від 10 до 15 років або довічним позбавленням волі. Крім того, можуть застосовуватися й інші види покарання, передбачені Кримінальним кодексом України [4].

Додатковим об'єктом злочину є заклики до геноциду, а також виготовлення матеріалів із закликами до геноциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів – караються арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до п'яти років, згідно з ч.2 ст.442 КК України [4].

Геноцид не може бути вчинений випадково, і в сучасних умовах організації життя суспільства в державі фактично не можливо, щоб геноцид був реалізований просто через недогляд посадових осіб. Реалізація геноциду передбачає винний умисел на його здійснення і використання для цього державних механізмів та державних фінансових ресурсів, що потребує великої кількості послідовно прийнятих державними органами рішень, указів чи інших документів бюрократичного механізму системи державних органів.

Та незважаючи на прийняття Конвенції ООН, Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду геноцид продовжується в різних куточках світу. Тому важливо не тільки встановлювати відповідальність за його вчинення, але й забезпечувати ефективну систему попередження та реагування на цей злочин.

Список використаних джерел:

1. Важна К. А. Проблеми реалізації відповідальності держави за геноцид в сучасному міжнародному праві : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин» (Київ, 19-20 квітня 2017 р.). – Ч. 1. – К. : КНУКіМ, 2017. – С. 365-376.

2. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, 9 грудня 1948 року. A/RES/260 A (III) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_155.

3. Римський статут Міжнародного Кримінального Суду , 17 липня 1998 [Електронний ресурс] //Режим доступу:<http://www.icc->

4. Кримінальний Кодекс України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

ГЕНОЦИД В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

*Малова Юлія Сергіївна, студентка 1 курсу
Інституту права та безпеки ОДУВС
Науковий керівник: Скриль Сергій Анатолійович
завідувач кафедри державно-правових
дисциплін, к.ю.н., доцент*

Що таке геноцид, чим він відрізняється від інших злочинів, у чому полягає його особлива небезпека, як у ньому звинувачують, як доводять вину та яке покарання за геноцид встановлено міжнародним правом. Про це я б хотіла розповісти у своїй роботі.

Геноцид — це злочин злочинів, особлива тяжкість якого полягає в тому, що він чиниться з наміром знищити не конкретну людину, а цілу групу як таку:

- національну;
- етнічну;
- релігійну;
- расову.

Саме в цьому — його намір (*dolus specialis*) і особлива суспільна небезпечність.

Він існував упродовж століть. Його називали по-різному: варварство, масові знищення народів тощо. Проте як термін слово "геноцид" сформулював та вжив у своїй книзі «Axis Rule in Occupied Europe» Рафаель Лемкін. Саме він увів дав назву злочину, який існував за міжнародним звичаєвим правом тривалий час до того.

Конвенцію ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (далі — Конвенція) в ООН ухвалили 1948 року. Тобто до 50-х склад геноциду як злочину не було визначено в жодному міжнародному договорі.

Сьогодні геноцидом офіційно називають цілеспрямовані дії з метою повного або часткового знищення груп населення чи народів за національними, етнічними, расовими або релігійними мотивами.

До таких дій належать:

- вбивство членів цієї групи;
- нанесення тяжких тілесних або психічних ушкоджень членам такої групи;
- створення членам групи умов, які розраховані на повне чи часткове її знищення;
- унеможливлення народження дітей в середовищі групи;
- насильницька передача дітей цієї групи іншій групі.

Український народ зіткнувся з 2 із 8 наймасштабніших геноцидів в історії людства, а саме Голодомор в Україні (1932-1933), Голокост (1933-1945) і ще одна подія, яка повинна увійти в історію як геноцид вільного українського народу російською владою .

У 1932-1933 роках український народ став жертвою геноциду, організованого ВКП(б) та урядом СРСР, який полягав у створенні штучного масового голоду. Голодомор, спричинений недостатністю харчів, став причиною масової смерті українців як у 1932 році, так і в 1933 році. Розміри цього злочину різнилися, проте обидва роки призвели до масового вбивства голодом. Україна й Кубань були особливо постраждалими регіонами, де голод був спрямований на знищення української нації.

Внаслідок Голодомору загинуло приблизно 7 мільйонів людей, переважно українців, на території Української Радянської Соціалістичної Республіки. Ще 3 мільйони українців померли за межами України, в таких регіонах, як Кубань, Північний Кавказ, Нижнє Поволжя та Казахстан.

Голодомор був наслідком свідомих та умисних дій вищого керівництва Радянського Союзу та Української РСР під керівництвом Сталіна, спрямованих на придушення Українського національно-визвольного руху.

Упродовж Голодомору 1932-1933 років, масове вбивство селян голодом у мільйонних масштабах стало наслідком запланованої конфіскації врожаю зернових та інших харчів у селян радянською владою. Маючи значні запаси зерна в резервах та можливості експорту радянська влада не надавала допомоги голодуючому населенню, а також забороняла їм виїзд за межі УРСР. Мало того, будь-яка згадка про цей штучний голод була замовчувана та заборонялася радянській владі течі десятиліть.

Голокост, також відомий як Шоа (євр. HaShoah, що означає «катастрофа»), є найвідомішим актом геноциду в історії. Під час цих подій нацисти здійснили масове вбивство приблизно 6 мільйонів євреїв та інших людей на основі їх національності та релігійної належності. Організаторами вбивств була Німецька націонал-соціалістична партія під керівництвом Адольфа Гітлера. Цей цілеспрямований геноцид єврейського населення був наслідком радикального антисемітизму, який офіційно пропагували нацисти.

Головною метою було саме знищення єврейської спільноти, серед яких було найбільше число жертв. Майже сім з кожних десяти євреїв в Європі були вбиті через їхню ідентичність. Нацисти також переслідували та вбивали ромів, а також людей з інвалідністю. Вони також арештовували й позбавляли свободи своїх політичних опонентів, гомосексуалістів та осіб з невиліковними захворюваннями. Багато з них померли через жахливі умови утримання, в яких їх утримували.

Голокост став першим прикладом геноциду, який був настільки докладно задокументований та досліджений серед тисяч свідків – колишнім в'язням концтаборів.

Одним з основних відмінних рис Голокосту від попередніх геноцидів є широкомасштабність та плановість винищення золота людей на значній

території. Німецькі нацисти збудували табори смерті в багатьох країнах Європи, де впроваджувалася система систематичного знищення.

Характерних особливостей Голокосту полягала у використанні расистських та псевдонаукових теорій, які надавали обґрунтування для знищення певних груп людей. Була розповсюджена теорія «соціального дарвінізму», яка стверджувала, що знищення людей є продовженням принципів природного відбору, визначених теорією Дарвіна. Згідно з цією теорією, сильні народи або раси природним чином прагнуть знищити менше цінних і поступитися їм у життєвому просторі.

Голокост також відрізнявся використанням новітніх та ефективних методів знищення на той час. Були розроблені нові хімічні та механічні засоби вбивства. Крематорії будуються, а рахувальні машини з перфокартами використовувалися для контролю за кількістю знищених осіб та інших деталей процесу.

У наш час ми спостерігаємо над актом геноциду українського народу, вбивства населення у самі негуманні способи. За півтора роки війни скалічено та знищено тисячі життів постійними обстрілами мирного населення.

Нещодавній інцидент, пов'язаний із підривом Каховської ГЕС, показав усьому світові, на що пішов наш ворог і що це ще не остання крапка у їхніх кровавих планах на нашу країну.

Забавним є те, що організація, яка ухвалила покарання за найтяжчий злочин проти нації зараз «співчуває» нам. Сподіваюсь, що пройде час і чаша терезів перехилиться на наш бік, незважаючи на загальмованість у рішучих діях та погану пам'ять з приводу історії, яка повторюється.

Надія є тільки на те, що винні будуть покарані і це вже буде не Нюрнберзький процес, а Гаазький ...

ДЖЕРЕЛА

1. <https://www.istpravda.com.ua/articles/2015/10/15/148576/>
2. <https://weukraine.tv/nashhadky-kryvavyh-rezhymiv-8-najbilshyh-aktiv-genotsydu-hh-hhi-stolit-yaki-povtoryuyut-rashysty/>
3. <https://vogue.ua/article/culture/lifestyle/zlochyn-zlochiniv-shcho-take-genocid-roz-yasnyuye-ekspert-48260.html>

ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ МІЖНАРОДНОГО ТРИБУНАЛУ ЩОДО ГЕНОЦИДУ

Березюк Катерина Вікторівна, студентка I курсу інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Балтаджи Поліна Миколаївна, к.ю.н., доцент, професор кафедри державно-

Геноцид – найтяжчий та найстрашніший міжнародний злочин проти людства, який передбачає масове винищення людей через етнічну, расову чи національну приналежність або релігійні чи культурні переконання. Геноцид тягне за собою масові та жорстокі вбивства людей – лише впродовж минулого століття жертвами стали близько 20 мільйонів осіб, але загальна кількість жертв може відрізнятися в залежності від різних джерел та оцінок істориків. Найстрашнішими геноцидами в історії людства стали масові вбивства євреїв та циган під час Другої світової війни, які розглядали на Нюрнберзькому трибуналі.

Міжнародний військовий трибунал (Нюрнберзький трибунал) був першим в історії людства міжнародним судом, який був сформований на паритетних засадах із представників чотирьох держав-переможниць (СРСР, США, Велика Британія та Франція) задля здійснення судочинства над нацистськими службовцями за геноцид. Звичайно, формування трибуналу супроводжувалося безліччю протиріч, наприклад різні принципи судочинства та устрою правових систем у демократичних країнах і тоталітарному СРСР, які довелося подолати та знайти прийнятні компроміси країнам-переможницям. Нюрнберзький трибунал розглянув всього 13 процесів: Нюрнберзький процес 1945-1946-ті роки та подальші 12 процесів. Саме в ході діяльності Нюрнберзького трибуналу, який розглядав факти масового знищення людей через етнічну, расову чи національну приналежність або релігійні чи культурні переконання, постали правові передумови для криміналізації геноциду на міжнародному рівні [1, с.176].

20 листопада 1945 року в Нюрнберзі розпочався міжнародний судовий процес над головними нацистськими злочинцями Німеччини. Нюрнберзький трибунал розглянув тисячі документів, допитав близько 200 свідків (і ще кілька сотень були допитані за його дорученням). Суду були також подані речові докази, що підтверджували злочини обвинувачуваних. Важливу роль на суді відіграли фото- і кінодокументи, у тому числі зняті самими нацистами. Зокрема, було представлено нацистський фільм про знищення чехословацького села Лідіце, документальний фільм про злочини в концтаборах Освенцім та Бухенвальд, Маутгаузені, про руйнування Смоленська, знищення пам'ятників культури й мистецтва, фотодокументи про військові злочини в Латвії, в Україні. За час процесу було підготовлено більше 30 тисяч фотокопій документів, складено понад 50 мільйонів сторінок друкованих матеріалів [2, с.9]. В результаті Нюрнберзького процесу до смертної кари через повішання засудили 12-х осіб, до довічного ув'язнення були засуджені 3 особи, ще 4-ом особам присудили ув'язнення від 15 до 20 років та 3-ох осіб трибунал виправдав. Нюрнберзький процес завершився 1 жовтня 1946 року.

Після завершення основного Нюрнберзького процесу відбулося ще 12 – у період із грудня 1946 до квітня 1949 року. Вони увійшли в історію як «подаальші» або «малі» процеси, оскільки стосувалися вже не найвищого керівництва Райху, а нацистських діячів другого-третього ешелону, але тепер суд вершив не Міжнародний військовий трибунал, а Нюрнберзький військовий трибунал, створений військовим командуванням США. Так сталося через те, що в 1946 році розбіжності між колишніми державами союзниками – США, Великою Британією, Францією та Радянським Союзом – ставали дедалі очевидними: розпочалася Холодна війна. Сукупно через 12 процесів пройшли 185 підсудних. Всі вони отримали кваліфікований захист, і вирoki були найрізноманітнішими: 35 осіб виправдали, 8-ро були звільнені від суду за станом здоров'я або померли чи наклали на себе руки до винесення вироку та 142 підсудних, яких визнали винними, засудили до різних термінів ув'язнення – від 1 року до довічного, проте до більшості невдовзі застосували амністію або суттєве скорочення термінів.

Виникає важливе питання, чи лише справедливість керувала політиками країн-переможниць? Адже вони також несли свою долю відповідальності за початок Другої світової війни, до того ж воювали вони, мало зважаючи на жертви серед цивільного населення. Наприклад метою об'єднаного бомбардувального наступу Повітряних Сил Великої Британії було руйнування німецьких міст, вбивство німецьких робітників і порушення цивілізованого життя по всій Німеччині, що призвело до руйнування будинків, комунального господарства, транспорту та створення проблеми біженців у великих масштабах, зламу морального духу як в тилу, так і на фронті. Результатом бомбардування стали втрати цивільного населення в Німеччині щонайменше в п'ятеро більшими, ніж у Британії. Тож спокуса у західних демократій покласти відповідальність за всі жахи війни на плечі ворога була великою. Радянський Союз теж не є виключенням, адже за роки Другої світової війни його війська накопичили власні діяння, які визначаються як військові злочини. Тож Сталіну було вигідно погодитися на гучний міжнародний процес і не лише засудити нацистських злочинців, а й скинути на них ще й свої гріхи. Безумовно, німецькі діячі заслужено опинилися на лаві підсудних, але, по суті, на процесі судочинства діяв давній принцип «горе переможеним», який підлаштували під судочинство середини XX століття, що полягало у наданні кваліфікаційного захисту обвинуваченим і адвокати суттєво вплинули на цілу низку рішень суду.

Отже, проблеми юридичної відповідальності за геноцид включають в себе: складність збирання доказів, політичний тиск та імунітет високопосадовців, брак міжнародного і національного законодавств, виконня вироків та проблеми юрисдикції. На нашу думку, боротьба з проблемами юридичної відповідальності за геноцид є важливим завданням, спрямованим на забезпечення правосуддя, превентивних заходів та захисту прав людини. Є певні шляхи для боротьби з цими проблемами, що включають в себе:

1. Підтримка та розширення ролі Міжнародних трибуналів, таких як Міжнародний кримінальний суд (МКС), які відповідають за притягнення до відповідальності осіб, звинувачених у геноциді та інших важких злочинах.

2. Забезпечення доступу до справедливого суду та відшкодування для жертв геноциду, створення програм допомоги та реабілітації для постраждалих.

3. Забезпечення ефективного міжнародного співробітництва у виявленні, арешті та передачі злочинців геноциду, а також обміну інформацією та доказами.

4. Встановлення та посилення міжнародних та національних законів, що передбачають кримінальну відповідальність за вчинення геноциду та інших злочинів проти людства.

5. Підвищення світової свідомості про геноцид, його наслідки та потребу в юридичній відповідальності за нього.

6. Запобігання геноциду шляхом підтримки раннього виявлення можливих злочинів, зміцнення демократії, прав людини та ролі права, розповсюдження освіти про геноцид та налагодження систем відповідальності та захисту.

Список використаних джерел:

1. Стеценко, В. Ю. Геноцид – як один з найстрашніших злочинів проти людства / В. Ю. Стеценко, Г. Є. Мазур // Дванадцяті юридичні читання. Держава в суспільно-політичних процесах: виклики і загрози : матеріали міжнародної наукової конференції, 1-2 червня 2017 року / ред. кол. : В. П. Андрущенко, Ю. С. Шемшученко та ін. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – С. 175-178.

2. Ківалов С. В. Міжнародне кримінальне правосуддя: від Нюрнберзького військового трибуналу до Міжнародного кримінального суду / С. В. Ківалов // Альманах міжнародного права - Одеса : Фенікс, 2009. – Вип. 1. – С. 5-18.

СТАТТЯ 9 КОНВЕНЦІЇ ПРО ГЕНОЦИД ЯК ПІДСТАВА ЮРИСДИКЦІЇ МІЖНАРОДНОГО СУДУ ООН

*Суханова Дар'я Сергіївна, доцент кафедри
державно-правових дисциплін Одеського
державного університету внутрішніх
справ, к.ю.н., доцент*

Злочин геноциду є одним з найбільш серйозних злочинів згідно з міжнародним правом. У зв'язку з прийняттям Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (далі Конвенція про геноцид) в 1948 році його визначення стало усталеним в галузі міжнародного права.

Згідно зі статтею 9 Конвенції про геноцид «спори між Договірними Сторонами щодо тлумачення, застосування та виконання даної Конвенції, включаючи ті, що стосуються відповідальності Держави за геноцид або будь-які інші діяння, передбачені в статті 3, передаються на розгляд Міжнародного Суду ООН на вимогу будь-якої зі сторін спору» [1]. Дане положення є так званою «компромісною умовою» («*compromissory clause*»), до якої відсилає стаття 36(1) Статуту Міжнародного Суду ООН [2, с. 19-20]. В цілому, заборона геноциду є нормою міжнародного звичаєвого права. Більшість науковців та Міжнародний Суд ООН погоджуються з тим, що відповідальність держав за геноцид також є нормою міжнародного звичаєвого права [3]. Однак, що стосується безпосередньо статті 9 Конвенції, то вона не наділяє Міжнародний Суд ООН юрисдикцією щодо порушень міжнародного звичаєвого права; юрисдикція Суду, яку він може здійснювати згідно з даною «компромісною умовою», обмежується лише положеннями Конвенції про геноцид [4, с. 354]. Наразі в міжнародному праві не існує імперативної норми, яка б зобов'язувала державу погодитись на юрисдикцію Суду для вирішення спорів, на які поширюється дія Конвенції про геноцид, підтвердженням чого є, поміж іншого, можливість внесення застережень до «компромісної умови» Конвенції [2, с. 30].

При визначенні того, чи була порушена Конвенція та при встановленні правових наслідків такого порушення, Суд може застосовувати і інші джерела права, зокрема, правила загального міжнародного права щодо тлумачення договорів, правонаступництва держав чи відповідальності держав за міжнародно-протиправні діяння [2, с.32-33]. Крім того, як зазначає Роберт Колб, відсилаючи до всього масиву норм Конвенції, «компромісна умова» може непрямо відносити до юрисдикції Суду також питання, пов'язані з застосуванням інших договірних інструментів, зокрема, Римського Статуту [5, с. 459]. Оскільки статтею 6 Конвенції про геноцид передбачено створення міжнародного карного трибуналу, яким по суті став Міжнародний кримінальний суд, це означає, що Міжнародний Суд ООН потенційно матиме юрисдикцію щодо спорів стосовно функціонування Міжнародного кримінального суду, зобов'язань держав-сторін Римського Статуту співпрацювати з Міжнародним кримінальним судом тощо, однак тільки тією мірою, якою відповідні питання стосуються злочину геноциду [2, с. 31]. На користь такої інтерпретації свідчить той факт, що визначення геноциду в Римському Статуті не було модифіковано і повністю повторює визначення, наведене в Конвенції про геноцид, тобто збережений матеріальний обсяг предмету юрисдикції Міжнародний Суд ООН згідно з Конвенцією. Хоча, як зазначає Р. Колб, може здатися, що це призвело б до конфлікту юрисдикцій Міжнародного Суду ООН та Міжнародного

кримінального суду, отже можна розглядати Міжнародний Суд ООН як контрольний орган з юрисдикцією щодо перегляду тих аспектів міждержавних спорів щодо діяльності Міжнародного кримінального суду, які даний Суд не зміг вирішити самостійно [5, с. 459-460]. Однак, таке питання як невиконання державами-сторонами Римського Статуту запитів Міжнародного кримінального суду щодо арешту осіб, обвинувачених в геноциді. Очевидно, що ті питання, що не стосуються міждержавних відносин, а входять виключно до сфери повноважень Міжнародного кримінального суду, тобто міжнародна кримінальна відповідальність індивідів за міжнародні злочини, не можуть стати предметом розгляду Міжнародного Суду ООН навіть у порядку перегляду, якщо тільки не набудуть міждержавного характеру, зокрема, через здійснення функції дипломатичного захисту.

Список використаних джерел

1. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Paris, 9 December 1948, United Nations Treaty Series, vol. 78, No. 1021, р. 277. URL: 228 <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2078/v78.pdf> (access date: 01.06.2023).
2. Аносова Ю.В. Загальні засади здійснення юрисдикції щодо злочину геноциду міжнародними судовими органами / Ю. В. Аносова // Український часопис міжнародного права. – 2017. - №1. – С. 19-33.
3. Антонович М.М. Поняття міжнародно-протиправного діння держави та злочину за міжнародним правом: Порівняльний аспект / М.М. Антонович // Наукові записки НаУКМА. – 2002. – Т. 20. – С. 28-32.
4. Seibert-Fohr, Anja. "State Responsibility for Genocide under the Genocide Convention." In The UN Genocide Convention: A Commentary, edited by P. Gaeta, 349-73. New York: Oxford University Press, 2009. p.352-357.
5. Kolb, Robert. "The Scope Ratione Materiae of the Compulsory Jurisdiction of the ICJ." In The UN Genocide Convention: A Commentary, edited by P. Gaeta, 442-70. New York: Oxford University Press, 2009. p. 459-460.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ ГЕНОЦИДУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

*Крижна Валентина Володимирівна, к.ю.н., с.н.с.,
Національна академія внутрішніх справ України,
Головко Олександр Віталійович, курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту №1
Національної академії внутрішніх справ України*

Геноцид належить до найбільш небезпечних злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Уперше геноцид як тяжкий міжнародний злочин був закріплений у Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього від 9 грудня 1948 року. Поняття геноциду з того часу є загальноприйнятим і до сьогодні використовується як у Римському статуті, так і у національних законодавствах, зокрема у Кримінальному кодексі України. У Конвенції прямо не йдеться про відповідальність держав, а лише опосередковано, оскільки факт настання відповідальності держави за злочин геноциду підтверджується ст. 9 «Спори між державами учасницями з приводу тлумачення, застосування або виконання цієї Конвенції, в тому числі щодо відповідальності тієї чи іншої держави за вчинення геноциду або одного з наведених у ст. III діянь (змова, підбурювання, замах, співучасть у вчиненні геноциду), передаються на розгляд Міжнародного суду на вимогу будь-якої зі сторін у спорі» [1].

Слід зазначити, що у ст. 1 Конвенції 1948 р. вказується, що геноцид, незалежно від того, чи відбувається він у мирний чи воєнний час, є злочином, який порушує норми міжнародного права [8, с.99], щодо якого держави-учасниці зобов'язуються вживати заходів із попередження та карати за його скоєння.

Отже, геноцид – міжнародний злочин, який полягає в діях, що вчиняються з наміром знищити повністю чи частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку. Норма, яка забороняє геноцид, належить до числа імперативних норм міжнародного права. У міжнародному праві за вчинення геноциду настає міжнародна кримінальна відповідальність фізичних осіб. Це зменшує ефективність міжнародного права у боротьбі й превенції вказаного злочину, адже міжнародний злочин геноциду неможливий без прямої участі, як мінімум, однієї держави. У випадку геноциду злочинна політика держави реалізується її центральними та місцевими органами публічної влади та закріплюється на законодавчому рівні.

Зазначимо, що після деокупації Київщини, коли було виявлено злочини в місті Буча, Україна, Польща, Канада, Чехія, Ірландія, Латвія, Литва та Естонія в політичному контексті визнали вбивства цивільного населення геноцидом. Зазвичай юридичний процес доказування злочину геноциду є дуже складним, адже потребує доведення наміру такого злочину, проте факти масового вбивства українського цивільного населення в місті Буча Київської області, що супроводжувалися викраденнями, тортурами, зґвалтуваннями, у тому числі дітей, та мародерством, є очевидними.

Кримінально-правову відповідальність несуть фізичні особи. Вона може застосовуватись безпосередньо на основі норм міжнародного права. За злочини проти миру та безпеки людства фізичні особи можуть бути притягнуті до відповідальності міжнародним трибуналом, міжнародним судом або судом держави. Що стосується інших злочинів, які передбачені міжнародними конвенціями, то за їх вчинення фізичні особи несуть

відповідальність згідно національного кримінального законодавства. На державу покладено обов'язок забезпечити реалізацію такої відповідальності. У випадку порушення цього обов'язку виникає міжнародно-правова відповідальність держави. Конвенція про попередження злочину геноциду та покарання за нього передбачає відповідальність як фізичних осіб, так і держав [2].

Отже, відповідальність за міжнародним кримінальним правом, як і за міжнародним правом в цілому, несуть держави та міжнародні організації. Ця відповідальність є не кримінально-правовою і не цивільно-правовою, а міжнародно-правовою.

Згідно статті 4 Конвенції «Особи, які здійснюють геноцид або інші з перерахованих у статті 3 діянь, підлягають покаранню незалежно від того, чи є вони відповідальними за конституцією правителями, посадовими або приватними особами» [1].

Особливістю статті 4 є те, що вона визначає, що особи, які вчинили злочин геноциду підлягають покаранню незалежно від того чи є вони відповідальними за конституцією своєї держави вищими посадовими особами чи приватними особами. Принцип особистої кримінальної відповідальності застосовується однаково і без будь-яких винятків до всіх осіб у межах їх відповідальності на рівні державної влади чи військового командування, виходячи з конкретної участі таких осіб у вчиненні актів геноциду. Так, посадова особа, що планує чи розробляє політику геноциду, армійський командир чи офіцер, який наказує своєму підлеглому вчинити акт геноциду чи який свідомо не вживає заходів для запобігання або припинення такого акту, і підлеглий, який виконує наказ щодо вчинення акту геноциду, мають вважатися такими, що беруть участь у скоєнні злочину геноциду. Правосуддя вимагає, щоб усі такі особи несли відповідну кримінальну відповідальність. В статті 6 Конвенції, зокрема, вказується, що одним з варіантів здійснення правосуддя є притягнення до відповідальності судом держави, де було здійснено злочин. Це є суттєвим недоліком Конвенції.

Не враховано було й те, що відповідальними за злочин геноциду звичайно є посадові особи держави. Існуючий конвенційний механізм розрахований на переслідування винних осіб саме державами, на території яких мав місце злочин геноциду. Але саме уряди таких держав сприяють або прямо беруть участь у подібних злочинних діяннях. Навіть після усунення такого злочинного уряду, винні у геноциді найчастіше зазнають помилування або амністуються, тобто фактично не несуть ніякого покарання.

Геноцид є міжнародним злочином, який практично не може мати місце без сприяння або прямої участі владних державних структур та посадових осіб держави. Цей злочин майже завжди чиниться із прямої або непрямой участі держави. Пряма участь держави характеризується тим, що злочинні діяння здійснюються державою в особі її органів, представників, агентів тощо, а непряма її участь – тим, що держава допускає в межах своєї

юрисдикції акти геноциду з боку фізичних осіб, які формально не відносяться до складу посадових осіб держави [3].

Встановлення факту скоєння злочину державою може здійснюватися Радою Безпеки ООН, якщо такого роду діяння супроводжуються порушенням миру чи становили загрозу миру в розумінні статті 39 Статуту ООН. Геноцид, як один з найтяжчих міжнародних злочинів безумовно складає істотну загрозу миру та безпеці людства.

Підсумовуючи, варто наголосити, що геноцид є найтяжчим міжнародним злочином, вчинення якого є підставою для міжнародно-правової відповідальності держав та кримінальної відповідальності індивідів. Запровадження державами ефективних механізмів притягнення до відповідальності за геноцид, серед яких можна назвати національні суди, триває, однак відбувається дуже повільно. При притягненні держави–правопорушниці до відповідальності мають бути дотримані наступні елементи: визнання злочину, припинення та запевнення в його не повторенні, поновлення порушених прав як в матеріальному, так і в моральному плані, покарані винні особи та реорганізовані інститути. Отже, для боротьби та попередження злочину геноциду необхідна співпраця всіх держав світу.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155

2. Радомська Д. І. Відповідальність за геноцид в міжнародному кримінальному праві / Д. І. Радомська. // Актуальні проблеми міжнародного права та порівняльного правознавства. – 2011. – №3. – С. 101–104.

3. Ребриш Р. І. Геноцид як злочин проти безпеки людства за міжнародним правом / Р. І. Ребриш. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – №41. – С. 133–135.

ГОЛОДОМОР В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

*Толмачевська Єлизавета Сергіївна студентка І курсу Інституту права і безпеки Одеський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Скриль Сергій Анатолійович, завідувач кафедри державно-правових дисциплін, к.ю.н., доцент*

Голодомор 1932-1933 років, також відомий як "штучно створений голод", є одним з найтрагічніших епізодів в історії українського народу. Цей геноцидний акт спричинив мільйони смертей та невимовне страждання українського населення. У цій тезі буде проведений політико-правовий аналіз Голодомору з метою розкриття політичних та правових аспектів цього злочину проти людяності.

Голодомор: причини та механізми

Голодомор в Україні 1932-1933 років не був випадковим явищем природного чи соціального походження, як це стверджували спочатку радянські, а згодом проросійські історики. «Смерть через голод» стала наслідком цілеспрямовано застосованого тоталітарною владою терору голодом, тобто геноцидом. Він став покаранням українців за їхній спротив колективізації сільського господарства і небажання перебувати під владою Росії. наслідок руйнування системи сільського господарства і сіл, спричинене примусовою колективізацією, що стала Це покарання здійснювалося шляхом знищення української культури, мови, традицій. Шляхом штучно організованого голоду радянська влада намагалася вирішити так звану «українську проблему» за наказом Сталіна.

За даними істориків, на початку 30-х років XX-го століття основним центром опору більшовицькій політиці колективізації та форсованої індустріалізації було українське село. В Україні сталося понад 4 тис. масових протестних виступів за участю близько 1,2 млн. чоловік. З колгоспів вийшли 41 200 селянських господарств, близько 500 сільських рад відмовлялися приймати нереальні плани хлібозаготівель.

Сталін боявся втратити Україну як ресурс, без якого побудова могутньої індустріальної імперії, здатної завоювати світ, залишалася б тільки мрією.

Не бажаючи втрачати Україну, радянський режим вибудував план винищення частини української нації, що був замаскований під плани здачі хліба державі. Йшлося про повне вилучення всіх запасів зерна, а потім конфіскацію інших продуктів харчування та майна в якості штрафів за невиконання плану здачі хліба. Перетворивши Україну на територію масового голоду, режим перекрив всі шляхи до порятунку. Відбулася ізоляція голодуючих. З цією метою був застосований режим «чорних дошок» і заборона голодуючих виїжджати за межі України. Колгоспи і села, занесені на «чорні дошки», оточувалися загонами міліції та радянських спецслужб. Звідти вивозили усі запаси їжі. Заборонялася торгівля та ввезення будь-яких товарів. 22,4 мільйони людей було фізично заблоковано в межах території Голодомору.

Ще однією складовою геноциду було свідоме блокування інформації про голод. У січні 1933 року радянською владою було зроблено заяву про відсутність голоду в країні. Сталінський режим відмовився від зовнішньої допомоги.

Наслідки Голодомору

Голодомор 1932-1933 років охопив період з квітня 1932 року по листопад 1933 року. За ці 17 місяців було вбито понад 7 мільйонів людей в Україні і 3 мільйони українців поза її межами, в регіонах, що історично були заселені українцями: Кубань, Північний Кавказ, Нижнє Поволжя та Казахстан. Пік Голодомору припав на весну 1933 року. В Україні від голоду щохвилини вмирало 17 людей, 1 400 – щогодини, понад 30 тисяч – щодня...

Питання кількості людських втрат України від Голодомору досі залишається відкритим.

Реальні цифри загиблих замовчувалися, що підтверджується наданим владою розпорядженням не реєструвати смерть дітей у віці до одного року. Українці у віці від 6 місяців до 17 років становили близько половини всіх жертв Голодомору. У зв'язку з цим, середня тривалість життя українців у 1933 році становила 7,3 року в чоловіків і 10,9 років у жінок. За всю історію людства подібних показників ніде не було зафіксовано.

За антиукраїнською спрямованістю та масштабністю застосування, голод 1932-1933 років виявився найжахливішою зброєю масового знищення та соціального поневолення населення України, якою скористався тоталітарний комуністичний режим.

Тобто Голодомор в Україні став соціально-гуманітарною катастрофою глобального масштабу.

Наслідком злочину геноциду, окрім фізичного вбивства мільйонів людей, стало руйнування традиційного українського устрою життя. Голод став зброєю масового біологічного знищення українців, на довгі десятиліття порушив генетичний фонд народу, призвів до морально-психологічних змін у свідомості українців. Традиційна культура та народні звичаї зазнали деформації. Голодомор повністю змінив звичний порядок господарювання на селі. На десятки років українські селяни були зведені до становища безправних колгоспників, позбавлених паспортів та пенсій.

Психологічними наслідками Голодомору стали почуття вини та сорому. Люди відчували провину за те, що не змогли врятувати рідних, сором за аморальні вчинки, які чинилися задля виживання.

Із послабленням комуністичного контролю над суспільним життям у другій половині 1980-х років відновлюється пам'ять про Голодомор. З 1993 року в Україні на державному рівні відбувається вшанування безневинних жертв Голодомору. У листопаді 2008-го в Києві було споруджено Національний меморіал жертв Голодомору. Загалом в Україні встановлено понад 7.100 меморіалів, пам'ятників та пам'ятних знаків, присвячених жертвам Голодомору.

Голодомор 1932-1933 років в Україні був однією з найбільших гуманітарних катастроф ХХ століття, що призвела до масової смертності мільйонів людей. Політико-правовий аналіз цієї трагедії розкриває систематичну політику радянського режиму, спрямовану на знищення українського суспільства та придушення національної самосвідомості. Роботи дослідників, таких як Anne Applebaum, Norman Naimark, Robert Conquest та інші, надають детальний аналіз політичного та правового контексту Голодомору. Згідно з ними, головною причиною Голодомору була політика колективізації сільськогосподарських угідь та вимушеної конфіскації харчових продуктів, яку запровадив радянський режим. Радянська влада, зокрема Йосиф Сталін, усвідомлювала, що ця політика

призведе до масового голоду та смертності серед українського населення. Вона мала на меті придушити український націоналізм, який вважався загрозою для радянської ідеології та єдності. Правові механізми були використані радянським режимом для забезпечення контролю над українським населенням. Колективізація супроводжувалася конфіскацією харчових запасів, обмеженням переміщення населення та призначенням штрафів для селян, які вважалися «саботажниками». Ці дії порушували основні права людини, зокрема право на життя, доступ до достатнього харчування та свободу переміщення. Результатом цієї політики було масове голодування і смерть мільйонів українців. Очевидно, що Голодомор мав інтенціональний характер, як свідчать дослідження істориків. Він був не просто наслідком природних факторів чи економічних помилок, а був запланованою та виконаною акцією проти українського народу, що відбувалася під покровом правових норм того часу.

Важливо враховувати, що політичний та правовий аналіз Голодомору не тільки розкриває злочини радянського режиму проти людства, але й допомагає зберегти пам'ять про цю трагедію та запобігти повторенню подібних злочинів у майбутньому.

Голодомор 1932-1933 років в Україні є пам'яткою трагедії, яка свідчить про систематичну політику згублення українського суспільства та порушення основних прав людини в контексті радянського режиму.

Цей аналіз демонструє, як політика колективізації та конфіскації харчових продуктів, а також використання правових механізмів для контролю та покарання населення, суперечили основним принципам прав людини. Голодомор став злочином проти людства, який призвів до масового голоду та смертності мільйонів українців. Політико-правовий аналіз Голодомору має велике значення для збереження пам'яті про цю трагедію та запобігання повторенню подібних злочинів у майбутньому. Вивчення причин, механізмів та наслідків Голодомору допомагає нам краще розуміти політичний контекст та порушення прав людини, що відбулися в радянському режимі. Завдяки цьому аналізу, ми можемо визначити необхідні заходи для захисту прав людини та забезпечення справедливості.

Список використаних джерел:

- 1.<https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/golodomor-v-ukrayini-1932-1933-rokiv/golodomor-prichini-ta-naslidki>
- 2.Applebaum, A. (2017). Red Famine: Stalin's War on Ukraine. Anchor.
- 3.Naimark, N. M. (2010). Stalin's Genocides. Princeton University Press.
- 4.Conquest, R. (1987). The Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the

ПОВНОМАСШТАБНЕ ВТОРГНЕННЯ. ГЕНОЦИД УКРАЇНЦІВ: ТАК ЧИ НІ?

*Фомічова Діана Володимирівна, курсант
Херсонського факультету Одеського
державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Федорченко Олег
Володимирович.
завідувач кафедри загальноправових та
соціально-гуманітарних дисциплін
Херсонського факультету Одеського
державного університету внутрішніх
справ, к.і.н., доцент*

Ключовим елементом у визнанні геноциду є саме доведення наявності наміру про знищення (повне або часткове) нації, етносу тощо. Елементом умислу на знищення групи є колективний характер жертви – знищення цілої спільноти через ненависть до неї. Важливим є те, що злочин геноциду не може вчинятися випадково.

В 11 грудня 1946 року Резолюція Генеральної Асамблеї ООН визнала геноцид міжнародним злочином. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 180 (II) від 21 листопада 1947 року стверджує, що геноцид є міжнародним злочином, за який окремі особи та держави несуть національну та міжнародну відповідальність. Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього (Конвенція 1948 р.) була прийнята 9 грудня 1948 року і відкрита для підписання. Вона набула чинності у 1951 році і є основним джерелом міжнародного права, що регулює боротьбу з геноцидом.

Для України все почалось ще у 2014 році, коли збройний конфлікт в Донецькій та Луганській областях серед багатьох інших проблем поставив

перед українською правовою системою складні завдання, вирішення яких лягло на вітчизняні суди.

«У 9 розділі (книга «Правління держав «Осі» в окупованій Європі». – О.П.) Лемкін відкинув терміни «варварство» і «вандалізм» і створив новий – амальгаму з грецького слова «genos» (плем'я або раса) і латинського «cide» (убивство). Геноцид стосувався дій, «спрямованих проти окремих осіб не через їхні індивідуальні якості, а через те, що вони належали до національних груп», – написав Лемкін у 9-му розділі. «Нові поняття потребують нових термінів» [3, с. 276]

Геноцид, згідно зі статтею 2 Конвенції 1948 року, означає намірені дії, спрямовані на повне або часткове знищення національної, етнічної, расової або релігійної групи як такої. Ці дії включають:

а) вбивство членів такої групи; б) заподіяння серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу членам такої групи; в) навмисне створення умов, спрямованих на повне або часткове фізичне знищення такої групи; г) заходи, спрямовані на запобігання народженню дітей у середовищі такої групи; д) насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу[3, с. 101-103; 1, с. 367]

Я вважаю, що відбувається геноцид українців із боку росії та можу привести такі аргументи:

1) Геноцид це будь-яка з п'яти дій, спрямованих на повне або часткове знищення національної, расової чи релігійної групи, а саме : убивство членів цієї групи; завдання їм тяжких тілесних або психічних ушкоджень; створення життєвих умов, розрахованих на її повне або часткове знищення; дії, розраховані на унеможливлення народження дітей в середовищі групи; насильницька передача дітей цієї групи іншій групі. Все це здійснює зараз Росія проти українського народу.

2) Із 2014 року ми повноправно можемо говорити про агресію росії проти України, внаслідок якої сталося загарбницьке відторгнення Автономної Республіки Крим та м. Севастополь від України, а також воєнна окупація окремих районів Донецької та Луганської областей. Вказані дії є грубим порушенням не лише норм національного законодавства, але й принципів міжнародного права, тому, що посягають на відносини миру між державами, та порушують міжнародну безпеку.

3) 24 лютого 2022 року в. путін у своїй промові, «обґрунтовував» напад на нашу державу, називаючи Україну «історичною територією Росії». А однією з причин війни назвав «денацифікацію». Більше того, в розумінні путіна «нацист» – це той, хто ідентифікує себе українцем, а тому «денацифікація» – насправді має за мету знищення української нації, вбивства тих, хто не згоден з імперською політикою кремля.

4) Знову повторюється злочин геноциду українців, що проявилось у системних діях росії, спрямованих на створення умов, що розраховані на поступове знищення українського народу через підлив економічного потенціалу та безпеки, які проявляються у знищенні об'єктів господарської

інфраструктури (пошкодження зерносховищ, перешкоджання посівній кампанії, блокада морських торговельних шляхів, руйнування електро- та газотранспортної інфраструктури тощо)

5) Бомбардування мирних міст, тортури та вбивства на окупованих територіях, мародерство, провокації - все це геноцид українського народу.

Російські війська вдерлися в Україну під гаслами боротьби з нацистами. Нацистами оголосили усіх, хто не зустрічав російських окупантів з хлібом та сіллю, хто не зустрічав їх з квітами. Цю тему будуть вивчати історики й науковці десятиліттями після переможного завершення Україною цієї війни.

14 квітня Верховна Рада України ухвалила постанову, в якій визнала дії російської федерації на території України геноцидом. Це означає, що український парламент вважає, що російські військові дії на Україні мають характер геноциду. Варто розрізняти геноцид від воєнних злочинів. Геноцид є формою воєнного злочину, хоча необов'язково відбувається під час війни. Однак, важливо зазначити, що геноцид також має особливий аспект — винищення культури та знищення національної ідентичності. Для визнання акту геноциду необхідно мати достатні та прийнятні докази, що свідчать про намір знищення. Міжнародне правосуддя встановлює високі стандарти доказування цього злочину. Проте, варто відзначити, що Міжнародний кримінальний суд має юрисдикцію розслідувати такі категорії злочинів.

Законодавство, що забороняє геноцид, є невід'ємною частиною загального міжнародного права, і вчинення геноциду є міжнародним злочином. Аналізуючи міжнародно-правове визначення геноциду, ознаки і способи його вчинення, які передбачені міжнародним правом, а також досвід практики геноциду, можна зробити висновок, що реалізація геноциду неможлива без причетності державного апарату.

Отже, ми можемо зробити висновок, що російська війна є не лише загарбницькою війною, але і геноцидною кампанією, спрямованою на знищення українців як національної групи.

Література:

1. Важна К. А. Проблеми реалізації відповідальності держави за геноцид в сучасному міжнародному

праві : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності

у сфері міжнародних відносин» (Київ, 19-20 квітня 2017 р.). – Ч. 1. – К. : КНУКіМ, 2017. – С. 365-376.

2. Конвенція про попередження злочину геноциду и покарання за нього, 9 грудня 1948 року. A/RES/260 A (III) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України
URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_155.

3.Лемкін Р. Радянський геноцид в Україні (стаття 28 мовами) / ред. Р. Сербин, упоряд. О.Стасюк. К.: Майстерня книги, 2009. 208 с.
URL:<https://holodomormuseum.org.ua/wpcontent/uploads/2019/04/978-966-2260-15-1.pdf>

ГЕНОЦИД В ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА

*Яшин Дмитро В'ячеславович, студент I курсу
інституту права та безпеки Одеський
державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Скриль Сергій Анатолійович,
к.ю.н., доцент, завідувач кафедри державно-
правових дисциплін, Одеський державний
університет внутрішніх справ м. Одеса*

Геноцид - це систематичне і навмисне винищення, вислання, позбавлення волі, фізичний або ментальний тортури, насильство або інші серйозні порушення прав людини, здійснювані з метою знищення, часткового або повного, групи людей з певних расових, етнічних, національних, релігійних або інших соціальних причин. Таке насильство може бути спрямоване на знищення фізичних тіл, а також на культурну, релігійну або соціальну ідентичність групи. Вперше термін «геноцид» ввів науковець Рафал Лемкін, і з латинської мови перекладається як вбивство народу. Офіційним першим випадком геноциду вважається голокост, під час якого нацистка Німеччина винищила близько шести мільйонів євреїв та людей інших національних меншин, тим самим порушивши найголовніше право людини – право на життя, але найжахливіше це то, що геноцид під час другої світової війни мав такий величезний масштаб. Для розуміння цього можна зазначити, що існувало лише 7 нацистських концтаборів, які знищили приблизно 13 мільйонів людей. Хоча цей факт визначається першим геноцидом, насправді геноцид були до початку другої світової війни. До цих прикладів можна привести геноцид українців (два голодомори) та геноцид китайців у 1937 році, під час якого Японська імперія знищила від 250 тис. до 350 тис. китайців та отримав назву Нанкінська різня. З точки зору політичної аналітики геноциду, треба зазначити що причини бувають досить різноманітними, і їхній характер залежить від конкретного контексту та історичних обставин. Серед таких причин можна перерахувати наступні: етнополітичні, політика ексклюзивності, геополітичні інтереси, державний терор. Виходячи з історичних подій, простежується така константа, що геноцид по відношенню когось починали такі держави, в яких був

тоталітарний або диктаторський режими, та існувала певна над ідея. Геноцид також є політичним інструментом, яких дозволяю швидко усунути опонентів, опозицію. До методів геноциду можна віднести масові вбивства, екстермінаційні табори, голодомор, етнічні чистки, сексуальне насильство, культурний геноцид. Після другої світової війни людство усвідомило, наскільки жакливим є винищення інших людей, та під прийняло низку рішень, щоб запобігти подібних злочинів проти людства. Серед них можна виділити найголовніший документ прийнятий Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй від 9 грудня 1948 року - Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього. [1]

З боку України це питання було розглянуто дуже ретельно, та відповідь було чітка. Українці пережили два голодомори (1921-1923, 1933-1933 рр.), тому наша держава ратифікувала цей міжнародний договір, а також постановою верховної ради від 28 листопада 2006 року, в якій було ухвалено Закон "Про Голодомор 1932 — 1933 років в Україні" [2], кримінальним кодексом, статтею 442. [3]

На нашу думку, з примусових засобів протидії геноциду може влючати комплекс заходів, такі як міжнародні механізми та дипломатія, ранне попередження та регулювання, міжнародне право, сприяння толерантності, економічний розвиток та соціальна рівність. Щодо превентивних заходів, треба виокремити, що Запобігання геноциду вимагає поєднання зусиль на міжнародному, національному та громадському рівнях. Серед них може бути підтримка прав людини, зберігання миру та безпеки, підтримка міжнародних механізмів, розвиток освіти та свідомості індивідома, мобілізування громадської думки, тобто створення тиску на уряд та міжнародні організації шляхом шляхом об'єднання з іншими громадськими організаціями та активістами. Геноцид у будь-якій формі був найстрашнішою подією, яка могла статися, і виправдання цьому злочину не має, тому що це злочин проти людства.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього
URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id211154>
2. Про Голодомор 1932-1933 років в Україні
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-16#Text>
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III, стаття 442: станом на 3 березня 2023 року.
URL: <https://www.grafiati.com/uk/info/dstu-8302-2015/law/>

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проданець Наталія Миколаївна,

Сьогодні наша держава намагається здолати труднощі, перед якими опинилася в результаті боротьби за власну свободу та незалежність. Ці труднощі є результатом військової агресії Російської федерації проти України. У результаті ми опинилися в ситуації, яка тримає в напрузі кожного небайдужого громадянина, ситуація, яка змушує нас сумніватися в майбутньому та яка сіє паніку серед громадян. У таких умовах доволі важко сподіватися на те, що держава здатна забезпечити безпеку громадян, залишити права і свободи недоторканими, тим паче в ситуації коли деякі частини території окуповані іноземною державою, а інші знаходяться у стані війни. Актуальності набирають питання, яким чином потрібно поводити себе громадянам, які всупереч своїй волі опинилися на цих територія, чи можуть вони сподіватися на забезпечення своїх конституційних прав і який механізм захисту та забезпечення цих прав?

Перш ніж говорити про забезпечення прав і свобод громадян, нам необхідно визначитись із правовим режимом, який діє на території України. На сьогодні на всій території України діє режим воєнного стану. Воєнний стан згідно Закону України «Про правовий режим воєнного стану» - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень . У статті 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» розкривається правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану, тобто: 1. Правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції України та цього Закону. 2. В умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою статті 64 Конституції України. 3. У процесі трудової діяльності осіб, щодо яких запроваджена трудова повинність, забезпечується дотримання таких стандартів, як мінімальна заробітна плата, мінімальний термін відпустки та час відпочинку між

змінами, максимальний робочий час, врахування стану здоров'я особи тощо. На час залучення працюючої особи до виконання трудової повинності поза місцем її роботи за трудовим договором за нею після закінчення виконання таких робіт зберігається відповідне робоче місце (посада) [2].

У ст. 15 Європейської конвенції з прав людини вказано, що під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом. Наведене вище положення не може бути підставою для відступу від статті 2 (Право на життя), крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій, і від статей 3 (Заборона катування), 4 (п. 1 Заборона рабства) і 7 (Ніякого покарання без закону) [3].

У міжнародному праві визнається безумовна відповідальність держави, яка здійснює незаконний контроль щодо території у формі окупації, за дотримання прав людини. Варто згадати, насамперед, про IV Гаазьку конвенцію про закони та звичаї сухопутної війни 1907 р. [4], Женевську конвенцію (IV) щодо захисту цивільних осіб під час війни 1949 р. [5] і Додатковий протокол (Протокол 1) до неї [6], Резолюцію ГА ООН «Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння» 1983 р. [7]. При цьому держава, яка здійснює незаконний контроль щодо територій, автоматично відповідальна за будь-які дії підконтрольних їй організацій. Міжнародне гуманітарне право покладає на державу-окупанта обов'язок забезпечувати мінімальні гуманітарні потреби населення, його основні права, пов'язані із збереженням життя, здоров'я і гідності, особливо наголошуючи на ефективний захист цих прав та захист від будь-якого незаконного насильства, збереження інфраструктури території. На жаль, агресор не дотримується засад міжнародного та європейського права та порушує права людей під час ведення війни на території України. Кожного дня перелік зафіксованих в Україні порушень загальновизнаних норм і принципів ведення війни з боку держави-агресора невпинно зростає [8, с. 270-271]. Таким чином, основною проблематикою наразі виступає оцінка правомірності українського законодавчого регулювання обмежень гарантованих національним та міжнародним правом прав людини, оскільки оцінкою діянь агресора будуть займатися Міжнародний суд ООН, Міжнародний кримінальний суд ООН, Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України, Іноземні суди в «дружніх» юрисдикціях та ЄСПЛ. За період повномасштабної війни український законодавець вніс чимало змін до національного законодавства, що найгостріше відбилося на правах людини. Відповідно до ст. 64 Конституції України (Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України) в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені

статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України [1]. Таким чином, відповідно до Основного Закону України вбачається, що не можуть бути підданими обмеженню такі права, як: 1) громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом (ст. 24); 2) громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство (ст. 25); 3) кожна людина має невід'ємне право на життя (ст. 27); 4) кожен має право на повагу до його гідності (ст. 28); 5) кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29); 6) усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк (ст. 40); 7) кожен має право на житло (ст. 47); 8) право на шлюб (ст. 51); 9) діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним (ст. 52); 10) кожен має право на захист (судовий, адміністративний, самозахист) своїх прав (ст. 55); 11) кожен має право на відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56); 12) кожному гарантується право знати свої права і обов'язки (ст. 57); 13) кожен має право на професійну правничу допомогу (ст. 59); 14) права, пов'язані з притягненням до юридичної відповідальності: презумпція невинуватості, заборона подвійного притягнення до відповідальності тощо (ст. 58, 60-63). Цей перелік є тим обсягом прав, котрі з боку держави не можуть бути порушені, навіть за умови, що міжнародні нормативно-правові акти це дозволяють. Ієрархія нормативно правових актів встановлює примат норм конституційного права над усіма іншими, тому приведення у відповідність норм національного законодавства до Конституції є надзвичайно важливою справою, однак ще важливішим є її дотримання, оскільки лише так можна гарантувати забезпечення мінімального пакету прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.черв.1996 р. № 254к/96-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1> (дата звернення: 03.12.2022).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 03.12.2022).

3. Про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Конвенція Ради Європи від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 03.12.2022).

4. Про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі: IV Конвенція, ухвалена на Другій мирній

конференції в Гаазі від 18.10.1907. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222 (дата звернення: 04.12.2022).

5. Про захист цивільного населення під час війни: Конвенція, затверджена в Женеві, від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення: 04.12.2022).

6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів: Протокол I від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (дата звернення: 03.12.2022).

7. Статті про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння: Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй № 56/83 від 12.12.2001. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/responsibility.pdf (дата звернення: 03.12.2022).

8. Чулінда Л.І., Слуцька О.С. *Порушення прав людини під час війни в Україні. Modern problems in science. XIX International scientific and practical conference. Vancouver : Canada, 2022. С. 269-271.*

ЗАХИСТ ПРАВА НА ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Лиса Анаріна, студентка I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету № 2 Одеського державного університету внутрішніх справ

Актуальність права на життя людини, його реалізація і захист є очевидними та безперечними, адже без такого фундаментального права всі інші права перестають мати будь-яке значення. Життя це – передумова реалізації всіх прав і свобод людини. Дане право знаходить своє закріплення в усіх правових системах та є невід'ємною частиною загального міжнародного права. Незважаючи на це, право на життя за певних юридичних і фактичних умов, може бути обмеженим. На практиці, головною перешкодою для реалізації цього права стають збройні конфлікти та насильство всередині держави. Так 24 лютого 2022 р. після початку повномасштабного нападу російської федерації на нашу державу, серед масових порушень прав людини, найнезахищенішим виявилось саме право на життя.

В міжнародному законодавстві право на життя закріплене статтею 3 Загальної декларації прав людини: «Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність». [1] Також більш ширше поняття права на життя визначене у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 р. А саме у статті 6 вказано, що право на життя є невід'ємним правом кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. [2] В Конвенції про захист прав

людини і основоположних свобод визначено, що право кожного на життя охороняється законом, нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання. [3] В Україні право на життя закріплене статтею 27 Конституції України: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань». [4] Право на життя знаходить своє визначення майже в усіх нормативно-правових актах, адже як вже зазначалось раніше, воно є фундаментальним.

Говорячи про міжнародні нормативні акти, які захищають право людини на життя, варто зазначити, що міжнародне право не містить обов'язкової норми щодо паралельного застосування під час збройних конфліктів норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного права. Однак, як було вже неодноразово вказано в рішеннях Міжнародного Суду ООН, Генеральної Асамблеї, Комісії з прав людини ООН, міжнародна практика все ж визнає обов'язковість їх одночасного застосування. Саме тому відносини щодо захисту права на життя, які виникають під час збройних конфліктів в зоні ведення бойових дій, регулюються в першу чергу нормами міжнародного гуманітарного права, поширюючи його охорону тільки на підзахисних осіб: поранених, хворих, військовополонених, цивільне населення та осіб, які не беруть або припинили брати безпосередню участь у бойових діях. Зокрема, найбільш важливими нормативними актами цієї галузі є: Женевські конвенції 1949 р. та два Додаткових протоколи до них, Гаазькі конвенції 1907 р., звичаєві норми та ін. [5]

Але слід зазначити, що право на життя в умовах війни майже беззахисне. Рішення міжнародних і національних судів щодо дотримання права на життя під час збройних конфліктів не завжди мають сенс та взагалі ефективність. Саме тому механізми захисту права на життя потребують удосконалення. 30 жовтня 2018 р. Комітет з прав людини ООН ухвалив Загальний коментар № 36 до ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, де намагався розв'язати головні проблеми, пов'язані із захистом права людини на життя. [2] Але, незважаючи на прийняття такого важливого акта, багато питань все одно залишаються відкритими. У статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначено, що право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;

b) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;

c) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання.

Стаття 2 містить два матеріальні зобов'язання: загальне зобов'язання захистити право на життя за допомогою закону і заборону умисного заподіяння смерті, обмежене вичерпним переліком винятків. З огляду на основоположний характер, ця стаття містить також процесуальне зобов'язання здійснити ефективне розслідування заяв про порушення її матеріального аспекту. [3] Умови відступу від зобов'язань за цією Конвенцією під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, закріплено статтею 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що передбачає можливість будь-якої Високої Договірної Сторони вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом. Проте, це положення не може бути підставою для відступу від статті 2.

Тож основні проблеми стосовно захисту права на життя в умовах воєнного конфлікту:

- питання юрисдикції в умовах окупації території;
- перелік зобов'язань держави під час збройного конфлікту;
- межі необхідності застосування сили при правомірних воєнних діях, в умовах необхідності протидії терористичним актам, здійсненні спеціальних операцій;
- особливості розслідування фактів позбавлення життя;
- велика кількість випадків, що пов'язані з порушенням права людини на життя різного масштабу.

Для того, щоб визначити, чи було порушене право на життя у випадку виключно необхідного застосування сили, потрібно взяти до уваги такі елементи: пропорційність застосування сили у конкретній ситуації та мети, якої прагнула досягти держава, чи можливо було застосувати безпечніші способи для досягнення цієї мети та чи використала держава всі засоби для того, щоб мінімізувати ризики під час використання сили. Зобов'язання держави щодо захисту права на життя повинні дотримуватись і під час збройних конфліктів, і незважаючи на те, що міжнародні договори дозволяють державам робити відступ від дотримання окремих норм під час надзвичайних ситуацій, відступати від права на життя не мають допускатись.

Беззаперечно права людини і Європейська конвенція з прав людини продовжують діяти під час війни, тому права людини зберігають своє значення. Держави зобов'язані не порушувати права людини під час війни. Кожна людина може наполягати на тому, щоб її права дотримувалися і має можливість звертатися до Європейського суду з прав людини із заявою про можливе порушення державою її зобов'язань у контексті війни.

Європейський суд з прав людини відкритий для людей, які постраждали під час збройного конфлікту і права яких неможливо відновити, або їм здається, що вони не можуть їх відновити за допомогою національних засобів правового захисту. Однак зрозуміло, що суд, який розглядає за своєю природою індивідуальні випадки та індивідуальні справи, має певні обмеження, а саме неспроможність розглянути дуже велику кількість справ. А в умовах повномасштабної війни, мова йдеться про тисячі найрізноманітніших випадків порушення права людини на життя.

Доцільним буде створення механізмів правового захисту на рівні держави, які будуть враховувати вищезазначені проблеми захисту права на життя та контролюватися Європейським судом з прав людини для того, щоб унеможливити відхилення держави від забезпечення фундаментального права на життя.

Список використаних джерел:

1. *Загальна декларація прав людини прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року.* https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. *Міжнародний пакт про громадянські і політичні права.* https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
3. *Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини).* https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. *Конституція України.* <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
5. *Женевські конвенції 1949 р. Додаткові протоколи до них, Гаазькі конвенції 1907 р.,* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114%D0%B0-03#Text>

*Бережна Дар'я Євгенівна, студентка 1 курсу
Навчально-наукового інституту права та
кібербезпеки
Одеський державний університет внутрішніх
справ*

*Науковий керівник: Проданець Наталія
Миколаївна, викладач кафедри державно-
правових дисциплін
Навчально-науковий інститут права та
кібербезпеки
Одеський державний університет внутрішніх
справ*

У процесі дії режиму воєнного стану особливого значення набуває питання зміцнення законності та правопорядку, протидія порушенням правових норм, дотримання прав та свобод людини і громадянина. Зростає роль права як найважливішого регулятора суспільних відносин, а тому постає необхідність зміцнення у суспільстві довіри до правових інститутів та правових норм, підвищення рівня правової культури населення. У цьому контексті проблема правового нігілізму як крайньої форми прояву деформації правової свідомості, стає однією із актуальних проблем юридичної науки.

Нігілізм (від лат. «*nihil*» - ніщо) – це «невизнання загальноприйнятих суспільних, моральних норм, цінностей, ідеалів, законів, принципів, авторитетів, традицій тощо. Інколи заперечення цих норм здійснювалось з метою затвердження та піднесення інших цінностей» [1].

Правовий нігілізм – це відношення до права, що виражається в запереченні його соціальної цінності. Прояви правового нігілізму у суспільному житті призводять до зниження ефективності правової системи, створюють перешкоди у становленні демократичної, правової держави. Вирізняють дві форми існування правового нігілізму: теоретична і практична.

Теоретична форма правового нігілізму – це розроблення таких теорій, концепцій, доктрин, в яких на теоретичному рівні обґрунтовуються думки про те, що право не має самостійної соціальної цінності, а має цінність лише інструментальну. Багато віків назад представники філософської школи чарвака-локаята у Давній Індії та конфуціанці у Стародавньому Китаї з різних боків обґрунтовували право людини діяти всупереч нормам закону. Перші вважали, що створені людьми закони не мають абсолютної влади і можуть порушуватись іншою людиною. Другі стверджували, що закони не мають сили, якщо вони порушують усталені звичаї та традиції суспільства.

В епоху Відродження концепція влади, презентована Ніколо Макіавеллі, стала рецептурою «прагматичного правового нігілізму», що його політик вважав необхідною засадою формування сильної держави.

Даючи поради політичним діячам, які прагнуть створити міцну державу, Макіавеллі пояснював, що Государ, звичайно ж, може користуватися законними, правовими методами. Але для успішного досягнення будь-якої з поставлених цілей у нього неодмінно повинен бути в запасі ще один спосіб дій, який Макіавеллі називає насильницьким, або "звір'ячим". Сам же політик повинен вміло міняти маски і поперемінно грати необхідні за обставинами ролі або благодійного, дипломатичного стратега, або жорстокого, нещадного тирана. Найкраще для нього - це вміти, за необхідності, здійснювати всі необхідні злочинства разом [2].

Позиція правового нігілізму притаманна й політичним діячам нашого часу та розповсюджена серед різних прошарків населення, які не готують таких докладних аргументів, як Макіавеллі, однак вважають можливим діяти не в межах закону.

Отож, значну небезпеку правовий нігілізм становить тоді, коли нігілістичні погляди реалізуються на практичному рівні. Практична форма правового нігілізму реалізується через протиправну поведінку, діяльність чи бездіяльність окремих осіб та організацій або, як найбільш негативний прояв, через протиправну політику державної влади, що проявляється у масовому порушенні прав і свобод громадян і навіть терорі стосовно окремих осіб, релігійних, соціальних груп, політичних сил [3].

Як і будь-який як продукт соціальних відносин правовий нігілізм зумовлений багатьма причинами. Серед таких причин сучасні українські науковці називають наступні:

- військова агресія Російської федерації проти України, що дала змогу деяким соціальним групам діяти всупереч нормам закону;
- соціальна криза та політична, економічна нестабільність у суспільстві;
- недоліки у правовому вихованні населення, недостатній рівень системного розвитку правової культури суспільства та засвоєння індивідами та соціальними групами правових норм та зразків поведінки у правовій сфері;
- викривлене розуміння взаємодії принципів законності та доцільності у праві;
- зменшення в суспільстві чисельності суб'єктів з активною громадською позицією, правова пасивність громадян;
- деформація професійної та правової свідомості державних чиновників, працівників владних структур (працівників Національної поліції України, прокуратури, суддів) [4].

До речі, правовий нігілізм має не тільки українську природу. Йому притаманний міжнародний характер, що проявляється у взаємовідносинах як між країнами СНД так і держав близького зарубіжжя. Це виражається, насамперед, у багато численних рішеннях, угодах та взаємних обов'язках, які

були прийняті у рамках Співдружності колишніх радянських республік, але не виконуються належним чином : Росія, яка порушує такі серйозні міжнародні нормативи щодо прав людини у війні в Україні із своїми фашистськими настроями по відношенню до російських громадян тощо. Ще раз потрібно зазначити, що явище нігілізму надто серйозна загроза суспільного миру і потребує негайного вирішення. За часи історичного розвитку він отримав якісно нові можливості, які раніше були відсутні. Змінилася його природа, причини, канали впливу. Він розповсюдився в усіх сферах життя людей, став всеохоплюючим. У друкованих виданнях це не раз зазначалось словами хаос, «вакханалія». Що ж можна порекомендувати у даному випадку? Явище, про яке йде мова на всіх рівнях державного устрою не має меж, тому й носить назву безмежного, тож боротися із ним традиційними методами – малоефективно та непродуктивно, а тому потрібно ретельно вивчити цю проблему і створити певні екстраординарні заходи. По-перше: за словами відомого вченого: потрібно зробити все, щоб приблизити право до народу, щоб закріпити масову правосвідомість, щоб народ розумів та цінував закони своєї країни, усвідомлював надзвичайну роль їх дотримання, щоб він добровільно виконував свої обов'язки та заборони, лояльно користувався своїми повноваженнями. Право повинно стати фактором життя, мірою реальної поведінки, силою народної душі. По-друге: необхідно удосконалити законодавство, намагатися уникнути подвійного розуміння та тлумачення правової норми, не допускати колізій в праві, які в однаковій мірі прискорюють шлях до нігілізму та невиконання законів. По-третє: необхідно постійно проводити профілактику правопорушень, й, перш за все, злочинів, слідкування за виконанням принципу караності, але в межах, що не порушують прав і свобод громадянина, закріплення правопорядку в державі та верховенства закону, державної дисципліни. Українська політична та правова система давно вже повинна бути реформована –тож реформи у цих сферах життя – також необхідний засіб профілактики правового нігілізму та нігілізму в цілому.

Список використаних джерел:

1. Бойко В.П. Правовий нігілізм та форми його прояву у суспільному житті. *Юридичний вісник України*. 2004. № 47. С. 14.
- 2.Макиавелли Н. Государь :книга / пер. с англ. Г. Муравьева. Москва, Харвест. 2006. 176 с.
3. Загальна теорія держави і права / за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришена. Харків : Право. 2009. 547 с.
4. Бурдоносова М.А. Взаємозв'язок правового нігілізму та правового ідеалізму, як форм деформації правової свідомості. / *Держава і право*. 2013. Вип. 62. С. 560.

АГРЕСІЯ – ГЕНОЦИД – МІГРАЦІЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ

*Ройляну Вікторія Костянтинівна,
студентка 2 курсу інституту права та
безпеки
Одеський державний університет
внутрішніх справ
Науковий керівник: Скриль Сергій Анатолійович,
к.ю.н, доцент, завідувач кафедри державно-
правових дисциплін,
Одеський державний університет
внутрішніх справ*

Активізація міграційних процесів є однією з головних тенденцій розвитку сучасного світу. Це пов'язано, насамперед, із загостренням нерівномірності економічного зростання між країнами в умовах глобалізації, розмаїттям міжетнічних, соціальних і міжнародних конфліктів, особливостями процесу народонаселення в кожному регіоні. Масштабна імміграція ставить перед суспільством дві проблеми: проблему інтеграції іммігранта в приймаюче суспільство та допустимі межі соціальних змін під впливом масштабної іноземної культурної імміграції.

Процес глобалізації, який набув у ХХІ столітті великих масштабів, ставить перед сучасною міжнародною спільнотою нові проблеми. Однією з найбільших проблем Європи наразі була імміграція. Іммігранти, які шукають кращого життя, потребують допомоги, шукають роботу, виявляють інтерес до економіки більш розвинених країн. Певні імміграційні процеси ставлять під загрозу національну політику ЄС і можуть призвести до руйнування національної єдності та національної ідентичності. Цей широкомасштабний потік іммігрантів неодмінно вплине на політичні, економічні та демографічні процеси в європейських країнах через різке збільшення некорінного населення, ймовірно збільшення повстань і чвар між іммігрантами та населенням, а також економічну рецесію Європейські країни, враховуючи потреби іммігрантів, ті, кому нікуди їхати, часто залишаються без роботи і натомість залежать від соціального забезпечення в приймаючій країні [1, с. 16].

До міжнародно-правових документів з питань міграції належать конвенції, пакти, договори. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації прийнята ООН 7 березня 1966 р. за цілями цієї Конвенції термін «расова дискримінація» означає будь-яку відмінність, виняток, обмеження чи перевагу на основі раси, кольору шкіри, походження,

національного чи етнічного походження, метою якої є усунення або обмеження визнання, використання або принцип рівності у здійсненні прав людини та основоположних свобод у соціальній, культурній та інших сферах суспільного життя [2, С. 9 - 10]

Конвенція про зловживання в галузі міграції та про забезпечення трудящим-мігрантам рівних можливостей і звернення. Генеральна Конференція МОП 24 червня 1975 р. прийняла Конвенцію, яка вимагає від держав-членів організації систематично визначати наявність нелегально працевлаштованих працівників-мігрантів на їхній території, а також з'ясувати, чи походить будь-який міграційний рух працівників, які шукають роботу через її територію, з порушенням відповідних законів під час міграції або після прибуття, або під час їхнього перебування та роботи [2, с. 6].

24 лютого 2022 року повномасштабну російсько-українська війна, що почалася зрадницьким нападом Російської Федерації на Україну, призвела до небаченого з часів Другої світової війни явища – масової міграції населення України та мільйонів вимушених переселенців, внутрішньо переміщених осіб, шукачів притулку та емігрантів. Великі хвилі внутрішнього переміщення та міграції створили численні безпекові, соціальні, економічні, фінансові, сімейні та демографічні проблеми. Останнє вкрай згубно впливатиме на генофонд українського населення ще десятиліттями. З цієї точки зору питання сучасної кризи вимушеної міграції стає ще більш актуальним в особливих умовах сучасної російсько-української загарбницької війни. Більшість внутрішньо переміщених осіб терміново переселяються самостійно або за допомогою уповноважених національних органів влади - зі східних і центральних регіонів України до Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької, Закарпатської, Волинської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької та Вінницької областей. Цікаво, що українських мігрантів, на відміну від таких же вихідців із країн Азії, Африки й Латинської Америки, в Європі, США та Канаді, приймають значно тепліше і щиріше. На нашу думку, це можна пояснити багатьма позитивними показниками – високим рівнем освіченості українців, правильним вихованням, природною толерантністю, володінням іноземними мовами, працьовитістю, відкритим спілкуванням, готовністю ділитися своїми вміннями (професійними, кулінарними, сімейними), тощо. Слід підкреслити, що існують серйозні причини, чому ми так позитивно ставимося до наших співвітчизників-емігрантів. Українці привезли та навчають охочих іноземних громадян шити вишиванки, хрести-обереги, обереги та тризуби-обереги, які разом із гуманітарною допомогою відправляють на передову.

Особливості сучасних політичних процесів значною мірою залежать від потоку мігрантів із районів збройних конфліктів і країн, які перебувають у не вигідному політичному та соціально-економічному становищі, до більш заможних країн і регіонів. Міграція сама по собі є одним із найважливіших явищ сучасної політичної реальності, з припливом мільйонів людей в останні роки. Це видно з розвитку міграційної кризи в Європі.

Список використаних джерел:

1. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні системи та глобальний розвиток: навч. посібник. Київ: Київський університет, 2004. С. 86
2. ФОНДОВА ЛЕКЦІЯ з дисципліни «Міграційне право» ТЕМА «Правове регулювання міграційних процесів» НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ Київ. 2014
3. Малиновська О.А. (2018) Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії. Київ: НІСД. 472 с.

ФЕНОМЕН ГЕНОЦИДУ В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІЙ ПРАКТИЦІ

*Скриль Сергій Анатолійович, к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри державно-правових
дисциплін
Одеський державний університет
внутрішніх справ*

Агресія російської федерації проти України у 2022 р. стала каталізатором зміни світового порядку, який сформувався після закінчення Другої світової війни та створення ООН. Принципи міжнародного права виявилися декларацією та фікцією у ХХІ столітті. Перед світовим співтовариством постали проблеми не тільки зупинення агресора, але й створення нового ефективного механізму міжнародно-правової відповідальності, який має виконати міжнародну загально-превентивну функцію – з однієї сторони, та забезпечити притягнення до відповідальності міжнародних злочинців, повну компенсацію державою-агресором збитків, завданих потерпілій державі, юридичним та фізичним особам – з іншої сторони. Вирішення зазначених проблем потребує політичних зусиль як на рівні кожної держави – прийняття відповідних актів щодо застосування санкцій проти агресора, так і на міжнародному – формування узгодженої позиції «демократичного світу» щодо обмежень судового імунітету держави, дії якої кваліфікуються за ознаками агресії відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 3314 від 14.12.1974 р. [1]. Тобто йдеться про формування нової парадигми міжнародного права – ієрархії принципів *jus cogens* у випадках колізії їх застосування. Так, «фундамент» судового імунітету держав (*par in parem non habet imperium* – рівний над рівним не має влади) – принцип суверенної рівності – виступає «захисним бар'єром»

(фактично – перешкодою) у випадках необхідності стягнення справедливої сатисфакції з держави-агресора у національних судових органах.

У сучасних умовах стягнення збитків, завданих державою-агресором, можливе із застосуванням наступних механізмів.

1. Міжнародний Суд ООН (створений у 1945 р.). Зазначений міжнародний орган є найавторитетнішим серед інших судових та позасудових інституцій. Водночас, розгляд міждержавних спорів (виокремити інтереси фізичних та юридичних осіб у процесі є неможливим) затягується на довгі роки, що нівелює ефективність принципу невідворотності міжнародно-правової відповідальності. Окрім того, у поважної міжнародної інституції відсутня методика визначення збитків, що завдаються агресивними діями держави та окупацією території. З моменту заснування Міжнародного Суду ООН ним було розглянуто декілька справ щодо відшкодування збитків, завданих неправомірними діями держави. Зокрема, справа «Democratic Republic of the Congo v. Uganda» щодо агресивних дій Уганди у Другій Конголезькій війні («Великій Африканській війні» 1998-2003 рр.) розглядалась Міжнародним Судом ООН з 1999 р. по 2022 р. Своім рішенням Суд зобов'язав Уганду сплатити Демократичній Республіці Конго 325 млн. доларів (3% від заявлених до компенсації 11 млрд.доларів) [2].

2. Спеціальні Комісії щодо збитків. Такі позасудові міжнародні інституції (International Claims Commissions) мають договірний характер. Зокрема, Комісію «Іран-США» було створено в 1981 р. для врегулювання наслідків конфлікту між сторонами, що виник у ході «Ісламської революції» в Ірані в 1978-1979 рр.. Комісію «Еритрея-Ефіопія» було створено угодою сторін у 2000 р. з метою врегулювання наслідків збройного протистояння що мало місце у 1998 році. Особливість діяльності договірних Комісій полягає в досягненні попередньої згоди сторін на визнання та виконання рішень цих Комісій. Комісія «Ірак-Кувейт» формувалась на підставі рішення Ради Безпеки ООН у 1991 р. для визначення компенсацій за вторгнення Іраку в Кувейт у 1990 р. Сторони конфлікту також визнавали юрисдикцію спеціальної позасудової інституції.

Перевагами International Claims Comissions порівняно з іншими міжнародними та національними судовими механізмами стягнення «компенсацій за агресію» є: можливість «обійти» принцип судового імунітету держави-порушника; розгляд позовів як держави, так і фізичних та юридичних осіб; відносно швидкий розгляд справи. Хоча сплата репарацій може розтягнутися у часі. Так, Ірак сплачував репарації Кувейту (більш ніж 50 млрд. доларів) майже 30 років.

Однак, зважаючи на право вето яким володіє росія в Раді Безпеки ООН, створення подібної Комісії для визначення компенсацій за наслідки агресивних дій РФ в Україні є майже неможливим.

3. Європейський Суд з прав людини (створений в 1959 році). У вирішенні як міждержавних спорів, так і скарг громадян проти держави-

агресора - росії у зв'язку із порушенням останньою прав і свобод, які охороняються Конвенцією 1950 р., механізм ЄСПЛ втрачає ефективність, оскільки у 2022 р. росію виключено зі складу Ради Європи. Окрім того, виконання ухвалених ЄСПЛ рішень проти росії (по відкритих справах) стає неможливим, оскільки у конституції рф визначено пріоритет національного права над нормами міжнародного. Станом на кінець 2022 року на розгляді Суду знаходилось 8 справ щодо російської агресії проти інших держав (дві – за скаргами Грузії, п'ять – за скаргами України, ще одна скарга подана росією проти України і стосується російської інтерпретації вторгнення збройних сил рф в Україну).

Зважаючи на прецедентну практику Європейського суду з прав людини, варто звернути увагу на рішення у справі «Грузія проти росії» (38263/08) від 21 січня 2021 р., в якому зазначено, що за обстріли збройними силами рф неконтрольованої росією території Грузії (під час активної фази військових дій з 8 по 12 серпня 2008 р.) відповідальність не настає: *«...у випадку військових операцій, включаючи, наприклад, збройні напади, бомбардування або обстріли, які здійснюються в ході міжнародного збройного конфлікту, взагалі не можна говорити про «ефективний контроль» над тим чи іншим районом. Сама реальність збройного протистояння і бойових дій між ворожими збройними силами, які прагнуть встановити контроль над місцевістю в умовах хаосу, означала, що жодного контролю (екстериторіального «ефективного контролю» росії – прим. авт.) над місцевістю не було. Це також виключало будь-яку форму «влади і державного агента» над особами. Це характерно і в даному випадку, враховуючи, що більша частина бойових дій відбувалася в районах, що раніше перебували під контролем Грузії» [3].*

Отже, практика Європейського суду з прав людини ставить під великий сумнів можливість притягнення російської федерації до відповідальності за «артилерійський та ракетний терор» у ході збройної агресії проти України.

4. Інвестиційний арбітраж. Цей правовий інструмент може бути застосований для відшкодування збитків, завданих російською агресією бізнесу (виключно на тимчасово окупованих територіях). Переваги такого механізму: необмежені строки позовного звернення; наявний механізм процесуального забезпечення позовів та примусового виконання рішень (накладення арешту на інвестиції, стягнення коштів, примусовий продаж акцій і т.ін.)

5. Іноземні та національні судові органи. Застосування цього механізму можливе у разі прийняття законодавчими органами держав нормативних актів щодо незастосування принципу судового імунітету стосовно держави-агресора (з урахуванням ознак агресії, визначених Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 р. № 3314). Водночас, законодавче скасування судового імунітету держави-агресора потребує напрацювання світовим співтовариством відповідної міжнародної

нормативно-правової бази та формування прецедентної практики міжнародними судовими органами.

Отже, для створення нових та удосконалення існуючих механізмів визначення компенсацій, що підлягають відшкодуванню державою-агресором, необхідна послідовна та узгоджена усіма державами політична воля.

Список використаних джерел:

1. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» від 14.12.1974 р. № 3314. URL: <https://www.un.org>
2. «Democratic Republic of the Congo v. Uganda» URL: <https://www.icj-cij>.
3. «Georgia v. Russia» URL: <https://www.echr.coe.int>

ФІКСАЦІЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС ДЕОКУПАЦІЇ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

*Баранов Сергій Олексійович, к.ю.н., доцент,
професор кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу
Одеський державний університет
внутрішніх справ*

Внаслідок військової агресії російська федерація (далі – рф) Україна втратила контроль над територією Автономної Республіки Крим (далі – АРК) та частиною територій адміністративно – територіальних одиниць Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей.

Як результат такого правового становища, постає питання про вироблення державних механізмів розв’язання даної проблеми у сфері національної безпеки. Сутність проблеми полягає у визначенні напрямів та інструментів деокупації захоплених військовим шляхом та анексованих на псевдо референдумах територій.

Питання використання адміністративно - правових інструментів та засобів відновлення контролю над окупованими територіями та поновлення системи державного управління на них потребує свого нагального наукового дослідження. Що в свою чергу, створює теоретичне підґрунтя для практичного розв’язання окреслених проблем [1, с. 512-516].

Сучасне правове врегулювання в українському законодавстві статусу окупованих територій відбулося вже після анексії рф території АРК та частини території Донецької та Луганської областей у 2014 та 2015 роках. Тоді була прийнята низка законодавчих актів, що врегульовували їх правовий статус, а в 2019 році указом Президента України «Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській

областях» було конкретизовано географічні координати лінії розмежування на Донбасі і перелік тимчасово окупованих територій [2].

У статті 1 закону «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» надавалося визначення поняття «тимчасово окуповані території України» під якими розумілася: «1) сухопутна територія тимчасово окупованих рф територій України, водні об'єкти або їх частини, що знаходяться на цих територіях; 2) внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглого до узбережжя континентального шельфу України, внутрішні морські води, прилеглі до сухопутної території інших тимчасово окупованих рф територій України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України; 3) інша сухопутна територія України, внутрішні морські води і територіальне море України, визнані в умовах воєнного стану тимчасово окупованими рішенням Ради національної безпеки і оборони України, введеним у дію указом Президента України. 4) надра під територіями, зазначеними у пунктах 1, 2 і 3 цієї частини, і повітряний простір над цими територіями» [3].

В п. 3 ст. 1 зазначеного закону, надавалося визначення терміну «деокупація», під яким пропонувалося розуміти – «комплекс заходів державної політики, наслідком яких є повна відсутність на території України, що була тимчасово окупована, збройних формувань рф і окупаційної адміністрації Росії та встановлення загального ефективного контролю України на цій території (повернення тимчасово окупованої території під загальну юрисдикцію України та відновлення конституційного ладу України на цій території)». Деокупація фактично являє собою процес повернення під контроль держави окупованих іншою державою територій [3].

Важливу роль у процесі деокупації територій відіграє реінтеграція – процес повернення правової, політичної, економічної, соціальної та інших сфер суспільного життя держави-суверена при деокупації територій.

Подальша розробка положень правового режиму тимчасового окупованої території знайшла своє відображення у нормах закону «Про суверенітет України над Донбасом» [3]. У цьому законі відзначалося, що збройна агресія РФ розпочалася з неоголошених і прихованих вторгнень на територію України підрозділів збройних сил та інших силових відомств рф, а також шляхом організації та підтримки терористичної діяльності.

Україна чітко визначила цілі державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях, якими є: 1) деокупація тимчасово окупованої території; 2) забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у передбаченому законом обсязі; 3) забезпечення незалежності, єдності та територіальної цілісності України [3].

Виходячи з сьогоденнішніх реалій, на наш погляд, складові частини механізму деокупації повинні передбачати застосування наступних заходів, а саме: звільнення територій шляхом здійснення військових дій Збройними Силами України, або застосування дипломатичних інструментів звільнення територій шляхом проведення дипломатичних переговорів протиборствуючих сторін за участю ООН та міжнародних посередників. А також, застосування адміністративно-правових інструментів, але за умови деокупації територій одним з наведених попередніх способів, з метою відновлення контролю за державними територіями та поновлення системи державного управління на них.

На нашу думку, однією з найбільш актуальних проблем процесу деокупації територій України залишається відсутність чіткого бачення у представників влади та експертної спільноти строків проведення деокупації та процедур реінтеграції звільнених територій [4, с.18]. Це пов'язано з об'єктивними умовами невизначеності у реалізації військово-політичних факторів збройного протистояння України і росії. Нагадаємо, що прийнята державою Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя має безстроковий характер та визначає лише загальні кроки держави, а План реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя узагалі не передбачає видатків з державного бюджету України. Зазначена обставина безсумнівно гальмуватиме процес деокупації та реінтеграції територій [5, 6].

Спираючись на результати проведеного аналізу безпекової ситуації в Україні в умовах дії режиму воєнного стану нами запропоновано здійснення комплексу політико-дипломатичних, військових, організаційно-правових, процесуальних та науково-організаційних заходів, спрямованих на відновлення контролю над тимчасово окупованими територіями України.

Почнемо з політико-дипломатичні шляхів урегулювання проблеми, вони утримують у собі основний комплекс заходів для поглиблення зв'язків України з безпековою та оборонною політикою ЄС та НАТО, забезпечення рамок для посиленого політичного діалогу у сфері міжнародної і регіональної безпеки на базових принципах ООН, з метою досягнення сталого миру, відновлення суверенітету і територіальної цілісності України шляхом: 1) проведення переговорів, офіційних та неофіційних зустрічей, консультацій та бесід із впливовими політичними діячами Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, Туреччини та інших провідних країн світу з метою забезпечення політичної підтримки України з питань засудження російсько-терористичної агресії, а також використання в інтересах України міждержавних систем і механізмів міжнародної колективної безпеки; 2) використання потенціалу Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ, ООН, Ради Європи, інших впливових міжнародних організацій для моніторингу поточної ситуації з українсько-російського збройного протистояння; 3) отримання від міжнародного

співтовариства додаткових гарантій щодо захисту суверенітету й територіальної цілісності України та повернення анексованих територій; 4) урегулювання питань договірно-правового оформлення проведення миротворчої операції на території України на підставі усталених норм і принципів міжнародного права; 5) консолідації міжнародної спільноти у справі засудження агресивних дій РФ проти України та введення нових розширених пакетів санкцій щодо Росії тощо [1].

Таким чином, можна зробити узагальнення, що політико-дипломатичні шляхи щодо забезпечення відновлення державного контролю над територією тимчасово окупованими територіями України – це комплекс політико-дипломатичних заходів, що вживаються органами державного та військового управління, до компетенції яких належать питання реалізації політики безпеки з метою формування партнерських відносин з іншими державами та міжнародними безпековими організаціями згідно з потребами, цілями і принципами безпекової політики для забезпечення відновлення суверенітету і територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів.

Список використаних джерел:

1. Баранов С.О. *Адміністративно-правове забезпечення процесу деокупації тимчасово окупованих територій України*. Юридичний науковий електронний журнал. Запорізький національний державний університет. 2022. № 6. С. 512-516.
2. Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях: Указ Президента України від 7 лютого 2019 р. № 32/2019 / Президент України. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/2019#Text> (дата звернення: 03.12.2022).
3. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18.01 2018 р №2268-VIII. Голос України. № 37. 23.02.2018 р.
4. Донбас і Крим: ціна повернення: монографія / за ред. В. П. Горбуліна, О.С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. Київ: НІСД, 2015. 474 с.
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя»: Указ Президента України 24 березня 2021 року № 117/2021 / Президент України. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/117/2021#Text> (дата звернення 03.12.2022).
6. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2021 р. № 1171-р. База даних

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК УКРАЇНИ З ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИМИ БЛОКАМИ

*Яшин Дмитро В'ячеславович, студент I курсу інституту права та безпеки
Одеський державний університет
внутрішніх справ
Науковий керівник: Скриль Сергій Анатолійович,
к.ю.н., доцент завідувач кафедри державно-правових дисциплін,
Одеський державний університет
внутрішніх справ*

З початком повномасштабного вторгнення росії в незалежну Україну питання безпеки, участі нашої держави у військово-політичних блоках та організаціях з метою поліпшення стану армії, придбання нового досвіду ведення бойових дій та структури війська набуває актуальності.

5 грудня 1994 року Україна, Росія, США та Велика Британія підписали міжнародний договір – «Будапештський меморандум», метою якого було роззброєння України та непоширення ядерної зброї. Натомість Україна отримувала гарантії безпеки. У 2014 році одна із сторін цього договору – росія (веденням гібридної війни, втручанням у внутрішні справи України, анексією Кримського півострову, фінансуванням терористів на сході України) порушила договір. 2014 рік показав що наша армія була не готова до ведення бойових дій та фактично не спроможна ефективно захищати державу. З часом армія набиралася досвіду під час тяжких боїв на сході України.

У 2015 році Україна починає дуже активно та сильно нарощувати військові та політичні відносини з США та НАТО з метою отримання якісної зброї, інструкторів для тренування військовослужбовців. На момент війни в Україні ця тема є актуальною як ніколи. До 24 лютого 2022 року НАТО та колективний захід вважали нашу армію слабкою, небоездатною. Зараз українська армія показала, наскільки вона є мужньою, сильною та розвіяла міф про російську «другу армію світу».

Починаючи з 24 лютого 2022 року ми можемо бачити як взаємовідносини між Україною та НАТО стали більш міцними.

Розглянемо актуальність вступу, партнерства та співпраці з НАТО або створення власного альянсу безпеки України.

Ухвалена у 2009 році Декларація про доповнення до Хартії «Україна – НАТО» за підсумками рішень Бухарестського саміту НАТО 2008 року визначила шляхи поглиблення політичного діалогу і просування співпраці з метою підкріплення процесу реформ, спрямованих на реалізацію Україною її

євроатлантичних прагнень та курсу на вступ до НАТО. Основним інструментом на підтримку цього процесу стала Річна національна програма (РНП), яка відображає цілі національної реформи оборонної сфери в Україні і забезпечує Річні плани її реалізації. РНП складається з п'яти розділів, присвячених політичним та економічним питанням, військово-оборонним аспектам, ресурсному забезпеченню, безпековим проблемам і правовим питанням. Йдеться, з-поміж іншого, про реформи, націлені на забезпечення справедливого управління, боротьбу з корупцією, гарантування верховенства закону та прав людини, а також реформування національних структур безпеки і оборони відповідно до євроатлантичних принципів та стандартів [1].

На нашу думку, під час знаходження України у військовому конфлікті, створення власного військово-політичного альянсу / блоку є проблематичним, так само як і вступ, наприклад, до блоку НАТО, тому що це є занадто важка дипломатична праця, витратна та довготривала процедура, з урахуванням того що Україна сконцентрована на поверненні своїх окупованих територій.

Після перемоги над російськими окупантами можливий розгляд вступу або створення свого блоку, але все це потребує великих дипломатичних зусиль, багатьох коштів, терпіння, часу та бажання сторін створити ефективний блок. Оскільки на цей час Україна відіграє своєрідну роль форпосту між цивілізованим заходом та росією, Північноатлантичному альянсу раціональніше співпрацювати з Україною шляхом надання зброї, санкційного тиску на державу-агресорку, гуманітарної допомоги, тренуванням офіцерського складу армії України. Це буде вигідніше з наступних причин:

1. Ефективність.
2. Вартість.
3. Раціональність.
4. Швидкість.
5. Затребуваність.

Отже, Україна – вільна, визнана світовою спільнотою, суверенна держава, яка сама вирішує, в якому напрямку їй рухатись та кого обирати в партнери.

Список використаних джерел:

1. Відносини з Україною. NATO. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm

ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

*Антоненко Олександр Анатолійович, к.ю.н.,
доцент кафедри трудового, земельного та
господарського права
Одеський державний університет
внутрішніх справ.*

Збройні Сили України захищають права та законні інтереси цивільних осіб та взаємодіють з громадянським суспільством, міжнародною спільнотою, іншими органами державної влади.

На сьогодні скоординована державна політика у сфері захисту цивільного населення під час збройних конфліктів відображається в схваленому 28.02.2020 р. Кабінетом міністрів проекту указу президента "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України "Про Національну стратегію із захисту цивільного населення у збройних конфліктах на період до 2030 року", та безпосередній захист цивільного населення під час збройних конфліктів здійснюється відповідно до Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 року.

На додаток до положень, які втілюються в мирний час, ця Конвенція застосовується до всіх випадків оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше сторонами, навіть якщо одна з них не визнає стану війни.

Безпосередньо термін цивільне населення визначається міжнародним гуманітарним правом як особи, які не є членами збройних формувань і не беруть прямої участі у бойових діях під час збройного конфлікту.

У разі збройного конфлікту, який не має міжнародного характеру й виникає на території однієї з сторін, кожна сторона конфлікту зобов'язана застосовувати як мінімум такі положення:

1. З особами, які не беруть активної участі в бойових діях, у тому числі з особами зі складу збройних сил, що склали зброю, а також із тими, хто hors de combat (той хто вийшов з ладу) унаслідок хвороби, поранення, затримання чи з будь-якої іншої причини, поведатися гуманно, без будь-якої ворожої дискримінації, причиною якої слугують раса, колір шкіри, релігія чи вірування, стать, походження чи майновий стан чи будь-які інші подібні критерії.

До зазначених вище осіб заборонено такі діяння:

а) насилля над життям й особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури; б) захоплення заручників; в) наруга над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження; г) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні.

2. Підбирати поранених і хворих та надавати їм допомогу.

Міжнародний комітет Червоного Хреста може запропонувати свої послуги сторонам конфлікту. (Стаття 3) [1].

Якщо на окупованій території окрему особу, що перебуває під захистом Конвенції, затримано як шпигуна чи диверсанта або як підозрюваного на законній підставі в діяльності, що загрожує безпеці окупаційної держави, у тих випадках, коли цього вимагають настійні міркування воєнної безпеки, ця особа може бути позбавленою прав на зв'язок, які надаються цією Конвенцією. (Стаття 5) Зазначимо, що такі особи не позбавлятимуться своїх прав на справедливий і нормальний суд.

Не перешкоджається гуманітарна діяльність для захисту цивільних осіб та надання їм допомоги. (Стаття 10)

Можна звертатися з пропозицією про створення в районах, де відбуваються бойові дії, нейтралізованих зон, призначених для захисту від наслідків війни таких осіб, без різниці:

- а) поранених та хворих комбатантів або некомбатантів;
- б) цивільних осіб, які не беруть участі в бойових діях та, перебуваючи в зонах, не виконують жодної роботи воєнного характеру. (Стаття 15)

Поранені та хворі, а також інваліди та вагітні жінки перебувають під особливим захистом і користуються особливим шануванням.

Також, сторони конфлікту укладають місцеві угоди про евакуацію. Цивільні лікарні, організовані для надання допомоги пораненим, хворим, інвалідам та породіллям, за жодних обставин не можуть бути об'єктом нападу. (Стаття 18)

На окупованих територіях та в зонах бойових дій зазначений вище персонал розпізнається за допомогою посвідчення особи, що підтверджує його статус, з фотокарткою власника та рельєфною печаткою відповідального органу, а також за допомогою проштемпельованої водостійкої пов'язки, яку він носить на лівій руці під час виконання ним службових обов'язків. (Стаття 20)

Всі види транспорту, якими перевозять поранених, та інші колони цивільних осіб (перевозка хворих, породіль, інвалідів) захищаються так само, як і лікарні.

Дозволяється вільне пропускання всіх посилок з медикаментами та санітарними матеріалами, а також предметами, необхідними для виконання релігійних обрядів, які призначаються виключно для цивільного населення. (Стаття 23)

Потрібно вживати усіх необхідних заходів для того, щоб діти до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не залишалися напризволяще. Вжити заходи для усіх дітей до 12 років, щоб можна було їх встановити завдяки спеціальним медальйонам або якимось інакше. (Стаття 24)

Сім'ї, де б вони не були, можуть отримувати листи суто сімейного характеру. Ця кореспонденція повинна пересилатися швидко й без невинновданого зволікання. (Можна зробити обмеження по написанню 25 слів будь-якого тексту, та обмежити листування до одного разу на місяць). (Стаття 25)

Кожна зі сторін конфлікту повинна полегшувати пошуки, які здійснюють члени розлучених війною сімей з метою встановлення контакту, та, наскільки це можливо, об'єднання. (Стаття 26)

Жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від зґвалтування, примушування до проституції чи будь-якої іншої форми посягання на їхню моральність. (Стаття 27) [2, с.9-10].

Сама ж присутність будь-якої особи, яка перебуває під захистом, у будь-яких пунктах чи районах не може бути використана для захисту цих місць від воєнних операцій.

Примус фізичного чи морального порядку не може застосовуватися до осіб, які перебувають під захистом, зокрема з метою отримання від них або від третіх осіб якихось відомостей.

Знання відповідного теоретичного матеріалу дозволяє конкретизувати та посилити безпеку та захист цивільного населення, забезпечити реалізацію норм міжнародного гуманітарного права:

- Цивільні мають право на захист та повагу під час збройних конфліктів.
- Цивільні особи, їхнє майно й цивільна інфраструктура перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права. На них не можна нападати.
- Цивільному населенню слід триматися якнайдалі від місць бойових дій чи військових об'єктів, аби випадково не потрапити під обстріл.
- Цивільним особам не слід носити одяг із символікою або кольорами учасників збройного конфлікту, бо так їх можуть сплутати з військовими.
- Цивільному населенню в жодному разі не можна брати до рук зброю чи брати участь у військових діях, щоб не втратити свій захищений статус.
- Цивільних не можна брати в заручники. Але навіть якщо те станеться, вони залишаються під захистом гуманітарного права.
- Цивільне населення не можна залучати до безоплатної або важкої праці.
- У разі затримання як цивільні, так і військові перебувають під захистом гуманітарного права. З ними потрібно поводитися гуманно.
- У разі вимушеного переселення через бойові дії цивільним особам має бути надано належні умови для життя, харчування та гігієни. Не можна розділяти сім'ї. Сексуальне насилля є неприпустимим.
- Не можна залучати чи в будь-який спосіб пов'язувати дітей із військовими діями. Вони перебувають під особливим захистом.
- Не можна нападати на школи чи інші навчальні заклади або використовувати їх у воєнних цілях. Учні й педагоги повинні мати змогу безпечно їх відвідувати.
- Цивільні й військові мають право на медичну допомогу. Не можна нападати на медпрацівників, медзаклади і медичний транспорт.
- Необхідно турбуватися про поранених, хворих та загинувших.

- Цивільне населення має право безперешкодно отримувати гуманітарну допомогу. Гуманітарні працівники та об'єкти перебувають під захистом. На них не можна нападати чи використовувати у воєнних цілях.

Знання відповідних статей Конвенції дозволить конкретизувати напрями державної політики щодо посилення безпеки та захисту цивільного населення, забезпечить ефективну реалізацію норм міжнародного гуманітарного права органами державної влади, силами безпеки і оборони, у тому числі при плануванні та проведенні операцій під час збройних конфліктів.

Список використаних джерел:

1. *Про захист цивільного населення під час війни: Конвенція від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text*
2. *Антоненко О.А. «Пам'ятка Захист цивільного населення під час збройних конфліктів» (Для співробітників національної поліції, територіальної оборони, цивільного населення). Одеса: ОДУВС, 2022. 15 с.*

МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ ЯК ФАКТОР ГЕНОЦИДУ

*Сушко Артем, студент 2-го курсу Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Балтаджи Поліна Миколаївна, к.ю.н., доцент,
професор кафедри державно-правових дисциплін,
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Як засвідчує світовий досвід, моделі правового регулювання мовних відносин «визначаються мовною ситуацією, що історично склалася в конкретній країні, а також залежить від мовної політики, здійснюваної державою». Отже, питання, пов'язані із законодавчим закріпленням специфіки функціонування мов у тій чи іншій країні, не можна розглядати ізольовано від усієї політичної, соціально-економічної та культурної ситуації, яка найчастіше диктує логіку й визначає можливості законодавчого регулювання мовної політики.

Від початку часів «мовне» питання було одним з найбільш актуальних. На початку XXI століття (в епоху інформаційних технологій) «мовні» проблеми також посідаю

ть чільне місце у державотворенні багатьох країн. Проблема є світовою, а не лише національною, оскільки будь-яка деколонізована країна, здобувши незалежність, повинна вирішити «мовне» питання. Не минула ця проблема й Україну, населення якої тотальним чином зросійщувалось протягом декількох століть поспіль (Валуєвський циркуляр від 1863 р. про заборону давати цензурний дозвіл на друк української духовної та популярної освітньої літератури; ще більш суворий Емський указ 1876 року про заборону

друкування та ввезення з-за кордону будь-якої україномовної літератури, а також подальші утиски української мови, про що свідчить Директива Колегії Міносвіти УРСР «Про вдосконалення вивчення російської мови в українських школах», вже на теренах Радянського Союзу). Оскільки «високою метою кожної держави (за визначенням Венеційської комісії) є прагнення зміцнити позиції державної мови, то пріоритетом мовної політики в Україні є утвердження і розвиток української мови як державної». Однак з часів Акту проголошення незалежності України ситуація з «мовним» питанням не суттєво поліпшилась. Саме домінуюча позиція російської мови у багатьох сферах суспільного життя (особливо на Сході нашої країни) як головної мови пострадянської комунікації стала одним з чинників колобораціонізму та інструментом ведення рф гібридної війни проти України та продовжує становити загрозу національній безпеці України [1, с. 17].

Закон України «Про національні меншини в Україні» (1992 р.) був новим помітним кроком у напрямку гарантування національним меншинам права на вільний розвиток, у т.ч. у мовній сфері. Разом з тим, закон певною мірою звузив мовні права національних меншин порівняно з положеннями Декларації прав національностей. Йдеться, зокрема, про заміну ряду формувань — «компактного проживання» на «більшість населення»; «вільне користування рідними мовами у всіх сферах суспільного життя» на «користування у роботі державних органів, громадських об'єднань, а також підприємств, установ і організацій»; використання мов національних меншин «нарівні з державною українською мовою» на «поряд з державною українською мовою».

Наступним надзвичайно важливим кроком у реалізації мовної політики України стало прийняття Конституції України 1996 р., в Ст. 10, 11, 12 якої сформульовано принципові положення щодо функціонування мов в Україні. Згідно зі Статтею 10 державною мовою в Україні є українська мова, при цьому держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України; крім того, Конституцією гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України; держава також сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Стаття 11 встановлює, що держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. У Статті 12 зазначається, що Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави. Важливе значення для конкретизації конституційної норми щодо державної мови мало офіційне тлумачення ч. 1 Ст. 10 Конституції, надане Конституційним Судом України, який у своєму рішенні наголосив, що «положення ч. 1 Ст. 10 Конституції України, за яким «державною мовою в Україні є українська мова», треба розуміти так, що українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України у

здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом (ч. 5 ст. 10 Конституції України) [2, с. 159].

Мовні конфлікти, що виникають у суспільстві, ніколи не бувають суто мовними. Ситуація навколо питання про можливість офіційної двомовності в Україні, яке активно експлуатували політики впродовж років незалежності, чи не найяскравіше ілюструє тезу, що боротьба за мову – символ боротьби за владу. Джошуа Фішман, американський соціолог і лінгвіст, зауважує: якщо поглянути на мовний конфлікт уважніше, «під поверхню, пов'язану з мовою риторики, зазвичай виявляємо соціальні тріщини... У такому разі мова, будучи такою символічною для культурно-групової належності загалом, може бути легко та помилково звинувачена як причина розбрату в суспільстві». Тож не дивно, що розпалене протистояння «російськомовного» Сходу й «україномовного» Заходу України багато хто поверхово сприймав саме в мовному вимірі. Оскільки мовні конфлікти стають тільки одним із симптомів глибоких тектонічних розривів у суспільстві, їхнє вирішення лежить далеко поза межами власне лінгвістики чи й навіть культурної або освітньої сфери. Їхнє ж адекватне врегулювання – умова збереження єдності нації, усунення сепаратистських настроїв, а отже, гарантування національної безпеки.

Найскладнішим «мовне» питання завжди залишатиметься для молодих держав, які до проголошення незалежності зазнавали сильної політики асиміляції. Вони ще тривалий час відчують вплив магнітного поля держави-колонізатора, що сповільнює їхній економічний, політичний і культурний поступ. Зазнають впливу й мовні відносини між носіями національних мовних кодів колишньої колонії та колонізатора здебільшого в напрямі посилення протистояння, що даватиме змогу послабити молоду державу. Залежно від політичної волі держав, що здобули незалежність, в одних випадках унаслідок може розвинутися мовний конфлікт, в інших мовний поділ хоч і існуватиме, потроху втрачаючи чіткі обриси (бо позбутися його протягом місяця, року чи навіть десятиліття неможливо), але не стане причиною соціального розколу. І все – завдяки усвідомленому прагненню об'єднати й об'єднатися навколо певної національної ідеї, невід'ємною частиною якої завжди стає державна мова [3, с. 38].

Ефективними формами поширення та розвитку в суспільстві української державної мови є Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика, Всеукраїнський диктант національної єдності, Міжнародний день рідної мови (21 лютого). Зокрема, конкурс, започаткований 2000 року, проводять щорічно на підставі Положення про Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 13 березня 2008 року № 168. У ньому беруть участь учні загальноосвітніх закладів, професійно-технічних училищ, курсанти вищих військових навчальних закладів, студенти закладів вищої

освіти. І хоча останніми роками в конкурсі (на першому його етапі) беруть участь понад 20 тис. осіб, що, на наш погляд, є надзвичайно високим показником, однак його можливості значно вищі. Всеукраїнський диктант національної єдності проводять майже двадцять років поспіль у День української писемності та мови 9 листопада. Його транслюють на Першому каналі Українського радіо. Уперше диктант писали в травні 2000 року з нагоди перепоховання Тараса Шевченка і Дня рівноапостольних Кирила та Мефодія. Головною локацією написання диктанту стає навчальна аудиторія імені Михайла Максимовича в червоному корпусі Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Проте пишуть диктант скрізь: у шкільних кабінетах, студентських аудиторіях, офісах, бібліотеках, удома. Загалом Всеукраїнський диктант національної єдності не є перевіркою знань рідної мови [4, с. 115].

Спираючись на європейські практики, державна мовна політика повинна унеможливити перетворення України із суверенної національної держави на денаціоналізований простір. Державна мовна політика України повинна зосередитись на таких пріоритетних напрямках: приведення мовного законодавства України у відповідність до Конституції України, Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»; створення ефективного державного органу для дотримання мовного законодавства в Україні (з чітко визначеними повноваженнями, механізмом їхньої реалізації та жорсткими санкціями проти порушників); розробка дієвих засобів захисту української мови від актів зовнішньої мовно-культурної експансії (немає значення, зі Сходу, чи із Заходу) та публічної дискредитації української мови; удосконалення регулювання юридичної відповідальності за порушення законодавства щодо використання української мови як державної.

Список використаних джерел:

1. *Співак І.В. Мовне законодавство та мовна політика в Україні як вони є. Право та державне управління. 2019. URL: http://www.pdu-journal.kpi.zp.ua/archive/2_2019/tom_2/4.pdf (дата звернення: 16.11.2022).*
2. *Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 398 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/movna_sit_49.pdf (дата звернення: 16.11.2022).*
3. *Макарець Ю. С. Мовний вимір національної безпеки України. Наукові записки Національного університету «Острозька академія», 2017 р. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/download/1846/1650/3295> (дата звернення: 16.11.2022).*
4. *Ялова О. В. Шляхи та форми реалізації мовного законодавства в Україні. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2020. URL:*

ОСОБЛИВО НЕБЕЗПЕЧНІ ЗЛОЧИННИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОГНОЗИ

*Матвієнко Олександр Вікторович
Слідчий СВ Криворізького РВП КВП ГУНП
у Дніпропетровській області
аспірант Одеського державного
університету внутрішніх справ,*

Події 24 лютого 2022 року корінним чином змінили життя практично всіх сфер соціально-економічного та політичного життя українців. Тисячі загиблих мирних мешканців, масові руйнування українських місць та селищ. Сотні тисяч загиблих осіб. Мільйони жителів нашої країни залишилися без домівок, роботи, звичних умов та середовища проживання. Війна Російської Федерації проти України внесла негативні корективи у життя практично кожного українця. За таких умов дуже гостро постає питання безпеки життя та права власності для жителів нашої країни. Зовнішній ворог та негаразди, пов'язані із військовою агресією та злиднями для українського народу підсилюються внутрішніми викликами, пов'язаними із злочинністю. В умовах війни протиправне посягання на власність поєднане не лише зі знищенням майна на захоплених територіях, мародерством, а й посяганням на власність на вільних від окупації територіях. У цьому сенсі, злочини, які посягають на власність виявилися одними з найрозповсюдженішими та небезпечними серед усіх викликів, з якими кожного дня стикаються наші громадяни. Серед 100 тисяч кримінальних правопорушень, які посягають на власність, крадіжки є одним із домінуючих кримінальних правопорушень і складають понад 60 145 випадків. В умовах війни понад 53 254 кримінальних правопорушень посягали на приватну власність, і більше 1000 – на державну власність, більше 10 тисяч кримінальних посягань було вчинено із складів, баз, магазинів та інших торговельних точок; 3 107 випадків зафіксовано крадіжок із квартир та інших приміщень громадян; 1 797 – з автомобілів; 1 158 кишенькових крадіжок. Серед усіх, зареєстрованих кримінальних правопорушень, 55 630 випадків зареєстровано крадіжок із обтяжуючими обставинами, тобто, передбачених частинами 2 – 5 ст. 185 КК України, з яких тільки 49386 випадків зареєстровано посягань на приватну власність. В умовах війни та збройної агресії прогнозуються негативні тенденції у злочинності проти власності, в тому числі і у сфері крадіжок. Збідніння населення, втрата роботи та джерел існування для великої кількості українського населення ставить у скрутні економічні становища цілі

прошарки наших громадян, що безумовно, є негативними обставинами для зростання злочинності, в тому числі і проти власності у найближчі часи.

Безумовно, така ситуація ускладнює і без того не легке життя пересічних мешканців України в умовах воєнного стану та потребує відповідної реакції з боку правоохоронних органів та держави.

З метою утримання криміногенної обстановки та її стабілізації в умовах воєнного стану, керуючись досвідом правоохоронної діяльності, вважаємо за необхідне запропонувати ряд заходів, які би сприяли зниженню рівня злочинності проти власності, в тому числі і крадіжок:

- 1) Посилення кримінальної відповідальності за тяжкі злочини проти власності в умовах воєнного стану;
- 2) Надання соціальної та економічної підтримки особам, які є переселенцями з окупованих та де окупованих – зруйнованих територій;
- 3) Спрямування адресної гуманітарної допомоги для осіб, які зазнали втрат;
- 4) Запровадження програми соціального житла для осіб, які постраждали від війни;
- 5) Впровадження кращих світових практик відновлення країни у післявоєнний час.

Список використаних джерел:

1. Албул С.В. Корисливо-насильницькі злочини відносно іноземців в Україні: кримінологічний аналіз: монографія. Одеса: Букаєв В.В., 2009. 144 с.

2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 11 місяців 2022 року / Офіс Генерального прокурора. 2022. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 03.12.2022).

3. Бабенко А.М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: ОДУВС, 2014. 416 с.

4. Бабенко А.М. Територіально-просторовий аналіз злочинності у населених пунктах Одеської області. Вісник Асоціації кримінального права України. 2017. № 2(9). URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/11_Babenko.pdf (дата звернення: 11.10.2020).

5. Баранов Б.В. Предупреждение преступности в сверхкрупном городе с учетом ее территориальных различий (на материалах г. Москвы): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2005. 200 с.

6. Бойко В.В. Кримінологічна характеристика та запобігання тяжким насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах України: дис. ... кандид. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2018. 280 с.

7. Бабенко А.М., Конопельський В.Я., Чекмарьова І.М. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України: монографія. Харків: Право, 2019. 264 с.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

*Овдієнко Валерія, студентка 2 курсу
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

*Науковий керівник: Скриль Сергій Анатолійович,
, к.ю.н., доцент завідувач кафедри
державно-правових дисциплін
Одеський державний університет
внутрішніх справ*

Правова система – це комплекс взаємопов’язаних, взаємоузгоджених та взаємозалежних між собою правових явищ і процесів, які розвиваються системно, циклічно та послідовно, а також правових інститутів, які здійснюють управлінський вплив на суспільні відносини у відповідності з чітко визначеною процедурою [3].

Правова система України нині переживає складний період: відбувається створення абсолютно нової правової системи суверенної незалежної демократичної держави. В ідеалі це повинно відбуватися, з одного боку, з урахуванням сучасних глобалізаційних процесів, а з іншого – з повагою до власних самобутніх особливостей і тенденцій розвитку. Зараз і в нашій системі права, і в нашій пересічній та професійній правосвідомості зберігається значна кількість стереотипів, які залишилися ще від радянської соціалістичної правової системи, що зумовлює двоїсте ставлення до різних правових інститутів. Саме тому екскурс в історію української правової системи, визначення її місця у світовому геоправовому просторі, облік самобутніх її особливостей особливо актуальні нині у зв’язку з докорінними перетвореннями, що відбуваються на сучасному етапі в Україні [1].

Насамперед, стереотипи зараз можна побачити майже на кожному кроці. Вони тягнуть за собою старі норми та правила, які вже «пережили себе».

У структурі системи права виокремлюють такі підсистеми, як публічне і приватне право. На сучасному етапі розвитку права доцільно не загострювати протистояння, а підкреслити зближення публічного і приватного права на новій гуманістичній основі. Такою основою мають стати ідеї пріоритетності прав людини, розумного інтересу особи і суспільства, неприпустимості свавільного державного втручання. Нині продовжується процес дифузії публічного і приватного права, правові інститути відчують на собі одночасний вплив і публічного, і приватного права [2].

Це полягає на обмеженнях дій населення, особливо під час воєнного стану. Також обмеження громади, фінансування та багатьох соціальних благ. Саме про це свідчать основні ознаки правової системи(системність,

послідовність розвитку правових процесів в системі, поєднання статичної та динамічної, інтегративності правової системи). Також науковці розрізняють два аспекти правової системи, такі як: внутрішній аспект – це глибокі взаємозалежні зв'язки між елементами правової системи, які забезпечують її існування як цілісної структури; зовнішній аспект – можливість правової системи, наприклад певної держави, «зближатись» з метою взаємопроникнення з правовою системою іншої держави, результатом чого є виникнення нового утворення, яке органічно поєднує в собі елементи та властивості обох правових систем. Географія регулювання таких утворень збільшується, взаємозв'язки держав у сфері регуляції, охорони та захисту суспільних відносин – спрощуються[3].

В наш час багато аспектів стають проблемою щодо розвитку України.

Є проблема мовного конфлікту, через різні умови проживання та різний соціум населення, майже 20 % українців не розмовляють на державній мові. Це впливає на початок конфліктних ситуацій, нестача фінансування, порушення законів та особистих кордонів громадян.

На шляху до гармонізації правової системи України з європейським і міжнародним правом нашої державі необхідно здійснити зважені та необхідні кроки у наступних сферах:

а) приведення норм конституції до міжнародних стандартів як передумова їх втілення у національному законодавстві;

б) правовій інтерпретації модельних нормативно-правових актів, що розробляються у сферах, де виникає або може виникнути необхідність гармонізації, в акти національного законодавства;

в) подолання прогалин у національному праві шляхом прийняття нових нормативно-правових актів на виконання укладених міжнародних договорів;

г) створення стимулів для здійснення економічних реформ, підвищення конкурентоспроможності економіки та сприяння залученню іноземних інвестицій в Україну;

д) подальша демократизація суспільних процесів, розбудова основних засад функціонування громадянського суспільства відповідно до європейських стандартів[4]

На сьогоднішній день правова система України, як основна складова, перебуває на стадії перетворення, еволюційної, трансформації, а саме – відбувається поліпшення існуючих галузей права та формування нових.

Досвід розвинутих країн світу беззаперечно доводить, що важливим чинником/умовою сталого, прогнозованого і надійного функціонування правової системи держави є:

- високий рівень правової культури і правової свідомості більшості громадян, включно з представниками управлінської еліти держави;
- високий рівень професійної/моральної відповідальності політичних, управлінських, правничих/юридичних кадрів за результати своєї діяльності;
- належний рівень підготовки та розстановки управлінських кадрів та правників, які забезпечують функціонування правової системи держави [5].

Отже, з урахуванням всіх статей, публікацій, щодо цієї теми, вона все ж таки потребує більш уваги, обговорень та дій, з точки зору науковців, юристів та влади. Є багато проблем, які потрібно вирішувати.

Список використаних джерел:

1. <http://ippi.org.ua/sites/default/files/13dyauta.pdf>
2. http://www.lsej.org.ua/4_2021/6.pdf
3. https://arm.naiu.kiev.ua/books/posibnyk_pps/nm/lec1.html
4. http://kul.kiev.ua/images/science/problemLaw8/now_law_problem.html
5. <https://razumkov.org.ua/statti/ukraina-pislia-vyboriv-i-pravova-systema-derzhavy>

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГЕНОЦИД» В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ

*Добровольська Оксана Олегівна, студентка
I курсу інституту права та безпеки
Одеський державний університет
внутрішніх справ
Науковий керівник: Проданець Наталія
Миколаївна,
викладач кафедри державно-правових
дисциплін
інститут права та безпеки
Одеський державний університет
внутрішніх справ*

На сьогодні в українській науковій літературі зустрічається чимало думок щодо визначення поняття «правова система» [1].

У словнику спеціальних юридичних термінів за редакцією Я.Ю. Кондратьєва категорія правова система представлена у двох значеннях:

1) у широкому значенні - це сукупність взаємопов'язаних однорідних юридичних засобів (явищ), за допомогою яких органи влади здійснюють

стабілізуючий, регулятивний та управлінський вплив на суспільні відносини (шляхом закріплення, конкретного чи загального регулювання, встановлення санкцій тощо), але при розгляді правової системи в широкому розумінні не враховано принципів права, до того ж не конкретизована мета зазначеного впливу на суспільні відносини. Якщо мається на увазі, що це стабілізація, регулювання та управління, то варто згадати про охорону суспільних відносин;

2) у вузькому значенні правова система - це єдність правових норм національного права та законодавства, які складаються з центральної частини (Конституції) периферійних (галузевих) і комплексних (міжгалузевих) законів. Адже правові норми національного права знаходять своє відображення в законодавстві. На нашу думку, доцільною, більш логічною є характеристика правової системи, як синтезу системи права і системи законодавства - категорій «зміст» і «форма», які співвідносяться між собою [1, с. 150-151].

Л.А. Луць досліджує правову систему з позицій системного підходу й, визначаючи правову систему як цілісну структурно впорядковану за допомогою норм права та інших правових засобів стійку взаємодію суб'єктів права, що забезпечує досягнення правопорядку як необхідної умови функціонування соціальної системи, акцентуючи увагу, що єдиними її елементами є суб'єкти прав [2].

Н.М. Оніщенко розглядає правову систему складовою нормативно упорядкованої частини правового життя – процесу виробництва та відтворення правових відносин, що виникають між людьми з приводу задоволення тих чи інших інтересів, а правове життя – це неперервний процес діяльності численних індивідів, які спрямовують свої зусилля на вирішення суспільно значущих завдань за допомогою системи правових засобів [3].

С.Б. Кобринська визначає правову систему як цілісне багаторівневе утворення, яке відображає сукупність взаємопов'язаних юридичних засобів (явищ), і розглядає як елементи правові явища, які забезпечують єдність соціальних і правових якостей. Однак слід зазначити, що така дефініція досить складна для розуміння, бо виражена в абстрактній формі. Автор розглядає структуру правової системи через призму її рівнів, разом з тим, конкретно не визначається елементний склад, а зосереджується увага на такій ознаці правової системи, як системність, під якою розуміється єдність соціальних і правових якостей. Хоча правові явища є різновидом явищ. і процесів соціальної системи [4, с.17-18]

О.Ф. Скакун досить вдало, на нашу думку, сформулювала власне бачення сутності правової системи, під якою вона розуміє зумовлений об'єктивними закономірностями розвитку суспільства цілісний комплекс взаємозалежних і погоджених спеціальних й загальних засобів правового впливу на суспільні відносини, що постійно відтворюється та використовується людьми та їх організаціями (також державою) як

суб'єктами права для досягнення приватних і публічних цілей, забезпечення правопорядку [5]. Хоча це визначення правової системи не є чітко конкретизованим і лаконічним, але презентує правову систему в широкому розумінні.

П.М. Рабінович, розмежовуючи правову систему та систему права, зазначає, що правова система - це система всіх юридичних явищ, які існують в певній державі або в групі однотипних держав, до складу якої входять: різноманітні правові акти й діяльність відповідних суб'єктів по створенню таких актів, різноманітні види й прояви правосвідомості, стан законності та рівень її деформації [6].

Проаналізувавши деякі визначення поняття «правова система», вже можна зрозуміти, що всі вони пронизані єдиним стержнем, а саме: єдність і взаємозалежність правових явищ і процесів одне від одного, завданням, яких є регулювання суспільних відносин.

Отже, правова систему це комплекс взаємопов'язаних , взаємоузгоджених і взаємозалежних між собою правових явищ і процесів, які розвиваються системно, циклічно та послідовно, також правових інститутів, які здійснюють у правлінський вплив на суспільні відносини.

Список використаних джерел:

- 1. Проданець Н.М. Сутність наукового визначення категорії «Правова система» Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку. матеріали VII Всеукр. наук. конф., 12 груд. 2015 р. Одеса: ОДУВС, 2015. С. 150-151.*
- 2. Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2005. 32 с.*
- 3. Оніщенко Н.М. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2002. 32 с.*
- 4. Кобринська С.Б. До питання про поняття та структуру правової системи. Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. 2000. Вип. 82. С. 17-18.*
- 5. Скакун О.Ф. Теорія держави та права (Енциклопедичний курс) : підручник. Харків : Еспада, 2006. 776 с.*
- 6. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. Вид. 2-те, зі змінами. Львів: Край, 2007. 192 с.*

«Голодомор як форма геноциду українського народу»

КРУГЛИЙ СТІЛ

16 червня 2023 р.

Підп. до друку 14.06.2023. Формат 60х84/16.

Друк Rizo. Папір офсетний. Гарнітура Times.

Ум.-друк. арк. 4,3. Обл.-вид. арк. 5,01.

Наклад 30 прим.

Надруковано з готового оригінал-макету

Редакційно-видавничий відділ

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Одеса, вул. Успенська, 1,

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДП № 3507 від 25.06.2009